

Puhekieli sanomalehtitekstissä – kahden ikäryhmän käsityksiä

Jenni Saarinen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Suomen kieli
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2013

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteen yksikkö

SAARINEN, JENNI: Puhekieliset ilmaukset sanomalehtitekstissä – kahden ikäryhmän käsityksiä

Pro gradu -tutkielma, 68 s. + liitteet 11 s.
Huhtikuu 2013

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää kahden ikäryhmän, nuorten aikuisten (18–30-vuotiaat) ja keski-ikäisten (45–60-vuotiaat), mielipiteitä sanomalehtitekstissä esiintyvistä puhekielisistä ilmauksista. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella, kuinka hyvin vastaajat erottavat puhekielen normitetusta kirjoitetusta kielestä, ja miten he suhtautuvat puhekielisten ilmausten käyttämiseen sanomalehtikontekstissa.

Tutkimus on toteutettu kyselytutkimuksena, jossa vastaajille ei kerrota etukäteen mikä itse asiassa on tutkimuksen kohteena. Tarkastelen esiintyykö tutkimuksen kohteena olevien ikäryhmien mielipiteissä eroavaisuuksia. Tutkimuksen kohteena ovat myös tietyt puhekielen käytötavat ja -yhteydet sanomalehtikontekstissa. Selvitän, onko olemassa tilanteita, jolloin normista voi tutkimusryhmien mielestä poiketa ja millä tavoin.

Tutkimukseni vastaajat vaikuttaisivat olevan odotusteni mukaisesti hyvin perillä siitä, mitä ovat puhekieli ja kirjakieli, ja millaisissa tilanteissa ja yhteyksissä niitä perinteisesti käytetään. Vastaajat suhtautuvat suhteellisen myönteisesti siihen, että on tiettyjä tilanteita ja yhteyksiä, jolloin näistä totutuista säännöistä voidaan poiketa.

Pääsääntöisesti puhekieltä ei tulisi vastaajien mielestä käyttää sanomalehtitekstissä. Kuitenkin sitä voi heidän mielestään käyttää tietyissä juttutyypeissä, kuten mielipidekirjoituksissa ja haastatteluissa. Erityisen sallittua ja suotavaa puhekielen käyttö on heidän mielestään suorissa lainauksissa. Esimerkkilauseita tarkasteltaessa vastaajista juuri kukaan ei hyväksy puhekielistä muotoa, edes suoriin sitaattilauseisiin. Mitä tulee puhekieliseen sanastoon, uudet erikoislainat ovat edelleen vastaajilleni vieraita, eikä niitä kovin helposti hyväksytä sanomalehtikieleen.

Avainsanat: kansanlingvistiikka, kirjoitettu puhekieli, puhekieli, sanomalehtikieli

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen tavoitteet.....	1
1.2	Sanomalehtikieli tutkimuskohteena.....	4
1.3	Kirjakieli, yleiskieli ja puhekieli.....	6
1.3.1	Kirjakieli ja yleiskieli	7
1.3.2	Puhekieli	7
1.3.3	Yleispuhekieli.....	9
2	AINEISTON ESITTELY	11
2.1	Pääkyselyyn pilottitutkimuksen kautta	11
2.2	Pääkyselylomake.....	12
2.2.1	Vaihtoehtokysymykset	13
2.2.2	Monivalintatehtävä	14
2.2.3	Arviointikysymykset	15
2.2.4	Avoimet kysymykset.....	15
2.3	Vastajaat.....	15
3	PUHEKIELEN TUTKIMUS SUOMESSA: MURTEIDENKERUUSTA	
	SOSIOLINGVISTIikkaAN	20
3.1	Murteidentutkimuksen historiaa.....	20
3.2	Sosiolingvistiikan tulo Suomeen	21
3.3	Sosiolingvistiikan uudet tutkimusmenetelmät ja kansanligvistiikka	23
3.4	Maallikko kielen havainnoijana	25
4	OIKEINKIRJOITUKSEN VASTAINEN KIELI SANOMALEHDESSÄ:	
	MAALLIKOIDEN MIELIPITEITÄ	27
4.1	Puhekielinen sanasto.....	27
4.1.1	Uudemmat erikoislainasanat.....	28
4.1.2	Vakiintuneemmat puhekieliset sanat	35
4.2	Puhekieliset rakenteet.....	38
4.2.1	<i>Alkaa tehdä</i> -rakenne	39
4.2.2	Passiivin käyttö monikon 1. persoonan asemesta.....	40
4.2.3	Sijapäätteen käyttö adposition sijaan.....	42
4.2.4	Lauseenvastikkeet.....	44
4.2.5	<i>Se</i> ja <i>ne</i> 3. persoonan pronomineina	46

4.2.6	Possessiivisuffiksien poisjäänti	49
5	KIRJAKIELI JA PUHEKIELI: MILLAISIA NE OVAT JA MITEN NIITÄ SAA KÄYTTÄÄ PUHEKIELESSÄ	52
5.1	Puhekieli ja kirjakieli – mitä eroa niillä on?	52
5.2	Puhekielen ja kirjakielen käyttöpaikat ja -tarkoitukset	54
5.3	Puhekielen käyttö – kuinka paljon on sopivasti?.....	58
6	LOPUKSI	60
6.1	Yhteenveto tutkimustuloksista	60
6.2	Pohdintaa tutkimuksesta ja jatkotutkimuksen mahdollisuuksista	61
	LÄHTEET.....	64
	LIITTEET.....	69
	Liite 1. Pilottitutkimuksen kyselylomake.....	69
	Liite 2a. Pääkyselylomake, verkkoversio.	72
	Liite 2b. Verkkokyselylomakkeen kysymysluettelo.	74

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkimukseni on kyselytutkimus, jonka tarkoituksena on selvittää kahden eri ikäryhmän, nuorten aikuisten (18–30-vuotiaat) ja keski-ikäisten (45–60-vuotiaat), mielipiteitä sanomalehtitekstissä esiintyvistä puhekielisistä ilmauksista. Tutkimuksessa kutsun kyselyn vastaajia nimellä maallikko. Tällä termillä viitataan henkilöihin, jotka eivät ole ammatissaan erityisesti kieleen perehtyneitä, tai saaneet korkeakoulutasoista lingvististä koulutusta. Toisin sanoen vastaajat ovat tavallisia ihmisiä. Koska lingvistin ja maallikon toleranssi kielen virheisiin on hyvin erilainen, on mielestäni varsin mielenkiintoista perehtyä siihen, kuinka hyvin maallikon kielikorva sallii puhekielisiä ilmaisuja kirjallisessa muodossa esitettyinä.

Kuten kaikki kielen osa-alueet, puhuttu kieli muuttuu koko ajan. Kasvava osa suomalaisista käyttää arkikielenään puhekieltä, joka ei varsinaisesti paljasta mitään heidän murretaustastaan. Kirjoitettuun suomen kieleen tulee koko ajan uusia ilmaisuja muista kielistä, ja kotimaisten kielten tutkimuskeskus saa jatkuvasti antaa aina uusia suosituksia uusien sanojen ja ilmausten käyttämisestä. Kielen uudistuminen ei kuitenkaan koske ainoastaan sanastoa, sillä myös rakenteellisesti puhekieliset ilmaukset ovat siirtymässä osaksi yleiskieltä. Erityisesti puhekielen ilmaisuvaihtoehtojen runsaus ja vapaammat mahdollisuudet kytkeä lauseita toisiinsa saattavat näyttää hieman häiritseviltä kirjoitettuun kieleen siirrettyinä. (Hakulinen ym. 2002.) Kuitenkin puhekielisten ilmausten yleistyminen myös sanomalehtitekstissä näyttää vääjäämättömältä.

1.1 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Tutkimuksessa tarkoitukseni on yhdistellä sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista ainesta. Kvantitatiivisuus tulee esiin laskelmieni yhteydessä siinä, mitkä ilmaisutavat tai sanat ovat vastaajien keskuudessa hyväksytyimpiä tai sallituimpia. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole tehdä kattavaa tilastollista analyysia, jo pelkästään pienen vastaajajoukonkin vuoksi, vaan keskittyä ihmisten asenteisiin ja mielipiteisiin kvalitatiivisella tasolla.

Päätavoitteena on siis selvittää kahteen ikäryhmään kuuluvien maallikoiden käsityksiä ja mielipiteitä puhekielisten ilmausten käytöstä sanomalehtitekstissä. Pääasiallisia tutkimuskysymyksiäni ovat:

1. Millaisia puhekielisiä ilmaisuja saa käyttää sanomalehtitekstissä kirjoitetussa muodossa ja millaisia ei?
2. Millaisessa kirjoituksessa puhekielisiä ilmaisuja saa käyttää ja kuinka paljon?
3. Millainen suhtautuminen vastaajilla on puhekielisiä ilmauksia kohtaan?
4. Tunnistavatko vastaajat puhekielen ja kirjakielen erot?

Pääkysymysten perusteella saamiani tuloksia pyrin tarkentamaan seuraavien lisäkysymysten avulla:

1. Oikeuttaako puhekielen käyttöön se, että kirjoitetussa muodossa oleva ilmaus on suora sitaatti haastateltavan puheesta?
2. Onko kirjoitetussa puhekielessä hyväksyttävämpää puhekielisen sanaston vai rakenteellisesti puhekielisten ilmaisujen käyttö?

Ennako-oletukseni on, että vastaajat tunnistavat ainakin puhekielisen sanaston ilmaisut. Kuitenkin, koska sanomalehtikielissä korostuu nykyisin iskevyyden tavoittelu, puhekielinen sanasto saatetaan hyväksyä myös kirjoitetussa muodossa. Sen sijaan rakenteellisesti puhekielisiä ilmaisuja ainakin osa vastaajista on ehkä kouluvuosinaan tottunut pitämään virheellisinä muotoina, joten niiden hyväksyminen voi olla vaikeampaa. Puhekielisten ilmausten herättämien tunteiden suhteen oletan, että ainakin osaa vastaajista puhekielisyysdet ärsyttävät.

Koska yksi tutkimukseni lähtökohdista on sosiolingvistinen variaationtutkimus, olen halunnut ottaa vertailuun kohteeksi kaksi eri ikäryhmää. Tutkimussuunnan yksi keskeinen lähtökohta on, että eri-ikäisten ryhmien puhe on systemaattisella tavalla erilaista eikä sattumanvaraista. Samoin eri tilanteissa käytetään erilaista kieltä. (Lappalainen 2004b.) Mantila (2004) on tutkinut nykypuhesuomen muotoja, ja havainnut, että eri ikäryhmien välillä ei esiinny suuria eroavaisuuksia hänen tutkimiensa piirteiden kohdalla.

Itse lähdän siitä oletuksesta, että eri ikäiset ryhmät sietävät puhekielisyyttä eri tavoin kirjoitetussa muodossa. Jo yhteiskunta, jossa nämä kaksi ikäryhmää ovat kasvaneet ja käyneet koulunsa on ollut hyvin erilainen. Vanhempi ikäpolvi on ehkä tottunut kirjoittamaan tekstejä lähinnä virallisissa yhteyksissä ja oppinut tietynlaisen kirjoitustyylin koulu- ja opiskeluaikoinaan. Nuoremmat sen sijaan ovat kasvaneet matkapuhelinten ja verkon yhteisöllisen median kulttuuriin, jossa kirjoitetaan päivittäin puhekieltä käyttäen. Vastaajat kommentoivat varmasti myös kielen kontekstia, sitä millainen kieli heidän mielestään mahdollisesti sopii tai ei sovi kirjoitettuun sanomalehtitekstiin, ja millaisissa juttutyypeissä voi käyttää erilaisia tyyliä. (Erittelen kysymyksenasettelua tarkemmin luvussa 2.2.)

Koska kyseessä on kahta ikäryhmää vertaileva tutkimus, teen luonnollisesti jonkin verran havaintoja eri ikäryhmien eroista. Kuitenkin keskeisin tutkimustavoitteeni on saada tietoa maallikoiden mielipiteistä ja vasta toissijaisesti tehdä päätelmiä eri ikäryhmien välillä mahdollisesti esiintyvistä eroavaisuuksista.

Vertailevaa tutkimusta maallikoiden kielikäsitteistä on tehnyt aiemmin pro gradu -tutkimuksessaan Anna-Riitta Leander, joka on vertaillut kahden eri ikäryhmän maallikoiden kokemusta omasta puhekielestään. Leanderin tutkimusaineisto ei kuitenkaan ole peräisin sanomalehtikielestä, vaan se on kerätty kirjeenvaihdosta, jota tutkimuksen kaksi ikäryhmää ovat käyneet keskenään. Tehtävänanto on ollut kirjoittaa kirjeitä omalla puhekielellä, joten Leander tutkii sitä, minkä osan omasta kirjoitetusta kielestään maallikot itse käsittävät puhekieleksi.

Leanderin tutkimuksen mukaan vanha kansa käyttää edelleen aktiivisesti paikallismurretta. Nuoret sen sijaan käyttävät puheessaan enemmän yleispuhekielisiä ilmauksia kuin murteellisia. Leander tuli myös siihen tulokseen, että vanhemmat ihmiset kokevat puhekielellä (murteella) kirjoittamisen selvästi vaikeammaksi kuin nuoret. Leanderin mukaan syynä ovat luultavasti erilaiset ajankuvat, joissa vertailuryhmät ovat kasvaneet. Vanhempi polvi on tottunut kouluopetuksessa pitäytymään tiukasti kirjakielessä, kun taas nuoret ovat tottuneita käyttämään puhekieltä viestiessään matkapuhelimilla, pikaviestimillä ja sosiaalisen median avulla. (Leander 2008: 70–72.)

Myös omassa tutkimuksessani tarkastelun kohteena on maallikon käsitys kirjoitetusta puhekielestä. Erona Leanderin tutkimukseen kuitenkin on, että minun tutkimuksessani maallikoiden tulisi tunnistaa muiden kirjoittamaa puhekieltä eikä kirjoittaa omaa puhekieltään. Uskoisin, että suhtautuminen kirjoitettuun puhekieleeseen on erilainen riippuen siitä, onko sen kirjoittanut itse vai onko sen kirjoittanut joku toinen. Tässä tapauksessa kirjoittajana on vieläpä ammattitoimittaja, jonka ehkä oletetaan tuottavan huolitellumpaa ja ammattitaitoisempaa kieltä.

Myös rekisteri on omassa tutkimuskohteessani erilainen. Verrattuna henkilökohtaiseen kirjeeseen, sanomalehtitekstin luultavasti oletetaan olevan virallisempaa ja sitä kautta normienmukaisempaa. Se on myös tarkoitettu useamman ihmisen silmille, joten teksti ei voi olla samalla tavoin henkilökohtaisesti puhuttelevaa. Sen lisäksi jo pelkästään eri sanomalehtien mielipidepalstoja selailemalla voi tehdä päätelmiä siitä, että lukijoilla on paljonkin mielipiteitä siitä mitä ja miten sanomalehtiin pitäisi ja saa kirjoittaa.

1.2 SANOMALEHTIKIELI TUTKIMUSKOHTENA

Tutkimuskohteena sanomalehtikieli on mielestäni mielenkiintoinen siksi, että sanomalehdet leviävät laajalle alueelle useiden ihmisten luettavaksi päivittäin.¹ Historiallisesta näkökulmasta sanomalehdistön keskeinen tehtävä on ollut yleisön viihdyttäminen. (Kalliokoski 1996: 39.) Omaan kyselylomakkeeseeni olen luonut esimerkkilauseita Aamulehdestä ja Helsingin Sanomista löytämieni ilmaisujen perusteella. Olen käyttänyt apuna sekä lehtien perinteisiä paperisia versioita että lehtien verkkoversioita, ja poiminut tekstiä ainoastaan leipätekstin joukosta, en otsikoista.

Mielestäni käyttämiäni kahta lehteä pidetään yleisesti Suomessa iltapäivälehtiä asiapitoisempina julkaisuina. Kuitenkin yllätyin siitä, kuinka paljon niistäkin löytyy puhekielisiä ilmaisuja. Erityisen mielenkiintoisen tutkimukseni kohteesta tekee mielestäni se,

¹ Kyselylomakkeiden suunnittelussa apuna käyttämieni Helsingin Sanomien levikki oli syys–kevätkaudella 2010–2011 yhteensä 945 000 lukijaa. Toisen apuna käyttämäni sanomalehden Aamulehden vastaava luku samalla ajanjaksolla oli 303 000 lukijaa. Kyseiset sanomalehdet ovat kaksi Suomen luetuinta sanomalehteä. (KMT 2011.)

että sanomalehtikieli vaikuttaa paljon ihmisten kielen omaksumiseen. Ihminen kun omaksuu tietyt ominaislaatuun määrittelevät seikat niistä teksteistä, joita hänelle opetetaan koulussa, mutta myös teksteistä joita hän lukee joukkotiedotuksesta (Mantila 2004).

Auli Hakulisen (2006: 129) mukaan sähköisten viestimien kieli vaikuttaa lehdistön kieleen. Hakulisen mukaan ainakin iltapäivä- ja ilmaisjakelulehtien ihmiskeskeisyys on johtanut siihen, että lehdissä siteerataan jatkuvasti kuvattavia ihmisiä. Luonnollisesti puheesta siteerattu teksti on vähemmän kirjakielistä kuin toimituksellinen teksti. Ihmiset ovat siis tottuneempia näkemään kirjoitettua puhekieltä lehdissä päivittäin. Olen Hakulisen kanssa samoilla linjoilla siitä, että erityisesti sähköisen median tuleminen ja kova kilpailu eri lehtien välillä vaikuttavat osaltaan puhekielisten ilmausten yleistymiseen.

Lehtiä myydään pääosin lööppien ja niissä olevien otsikoiden avulla. Hyvän otsikon tulisi olla naseva, rytmikäs ja soinnukas, sillä se kertoo lukijalle, kannattaako koko kirjoitus lukea (Kotilainen 1994: 71). Etenkin iltapäivä- ja ilmaisjakelulehdissä otsikoista halutaankin mielestäni tehdä iskeviä, myyviä ja selkeitä. Koska kyseisiä lehtiä ei ole mahdollista tilata, lukija tekee päätöksen ostaa tai lukea lehti joka kerta uudestaan. Parhaiten kiinnostavien otsikoiden luominen onnistuu ehkä puhekielisten ilmausten avulla, koska esimerkiksi käyttämällä tunnetuista ihmisistä pelkkää etunimeä, päästään lähemmäksi lukijaa. Voidaan houkutella lukijaa ottamaan selvää, mitä vanhalle tutulle henkilölle tällä kertaa kuuluu. Kuitenkin olen sitä mieltä, että kuvailemani ilmiöt ovat siirtymässä yhä enemmän myös perinteisiin sanomalehtiin, erityisesti niiden digitaalisiin versioihin ja myös leipätekstin joukkoon otsikoiden lisäksi.

Sanomalehtikielessä käytetyt puhekieliset ilmaisut ovat paitsi yleispuhekielen ilmauksia, usein myös peräisin jostakin juuri kyseisellä hetkellä pinnalla olevasta sanonnasta tai hokemasta. Kuhunkin ilmaisuun liittyy varmasti mielikuvia sen perusteella, mistä tai kenen suusta se on peräisin (vrt. poliitikon usein käyttämä sananlasku tai iskevä mainoslause).

Kaija Kuiri (1989) on eritellyt kirjoitetussa kielessä esiintyvän puhekielen vaikutusta viestinnälliseen ja kielioppiin liittyvään vaikutukseen. Viestinnällinen vaikutus on sitä, että kirjoittaja ei osaa muokata kirjoituksessaan olevia lauseita kirjakielen kaltaisiksi tiiviiksi

rakenteellisiksi kokonaisuuksiksi, vaan kirjoittaa puhetta. Kieliopillinen vaikutus taas koskee itse kielen rakennetta, ja tarkoittaa, että laajalti puheessa käytetty lauseopin rakenne alkaa esiintyä kirjoituksessa. Mielestäni tähän tutkimukseen liittyvät molemmat ilmiöt, sillä puhekieliset ilmaisut sanomalehtikielessä voivat olla joko kirjoittajan epäammattimaisuutta tai tarkkaan harkittu tyyliseikka. Kuitenkin varsinainen oma kiinnostukseni liittyy kielioppiin liittyvään vaikutukseen. Haluan selvittää kuinka sallittavina tiettyjä puhekielen ilmaisuja pidetään sanomalehtikielessä. Se, kuinka normaalia niiden esiintyminen kirjoitetussa kielessä on tutkimukseni vastaajien mielestä, kertoo siitä, kuinka hyvin tällaiset ilmaisut ovat muotoutuneet osaksi kirjoitettua kieltä. Erittelen seuraavassa luvussa tarkemmin puhuttua ja kirjoitettua kieltä sekä niiden välisiä eroja.

Aiemmat erityisesti sanomalehtikieltä koskevat kansanlingvistiikan alan tutkimukset Suomessa ovat olleet pääosin pro gradu -tutkimuksia. Murteiden käyttöä sanomalehtikielessä on tutkinut Riikka Ketolainen (2000), joka on eritellyt syitä siihen, miksi murretta on käytetty sanomalehtikielessä paikallislehdissä. Puhekielisyyskiä lehtikielessä on tutkinut Anna Kilponen (2002), joka on perehtynyt puhekielen piirteiden esiintymiseen City-lehdessä. Kuitenkin nämä tutkimukset poikkeavat omasta tutkimuksestani sen verran, että niiden tutkimuskohteena ovat Ketolaisella paikallislehdet ja Kilposella ilmaisjakelulehti kun taas oma lähtökohtani ovat nimenomaan valtakunnalliset päälehdet.

1.3 KIRJAKIELI, YLEISKIELI JA PUHEKIELI

Kerron tässä luvussa hieman tarkemmin, miten itse käsitän tässä tutkimuksessa käyttämäni puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen liittyvät termit. Perinteinen karkea jako kirjoitettuun ja puhuttuun kieleen perustuu ainoastaan ulkoisiin seikkoihin: kirjoitettuun kieleen kuuluu mikä tahansa kirjallisesti ilmaistu, ja puhuttuun kieleen kaikki suullisesti esitetty (Mielikäinen 1980: 33). Periaatteessa tämä kuulostaa hyvin yksinkertaiselta ja selkeältä. Kirjoitetun ja puhutun kielen yksityiskohtaisemmassa ryhmittelyssä on kuitenkin määriteltävä näiden kahden asian eroja hieman tarkemmin. Seuraavaksi käsitelen hieman yksityiskohtaisemmin kirjoitettuun ja puhuttuun kieleen kuuluvia termejä sekä sitä, miten käytän niitä tässä tutkimuksessa.

1.3.1 Kirjakieli ja yleiskieli

Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. kirjakieli) määrittelee *kirjakielen* kirjallisuuden kieleksi tai suositusten mukaiseksi kirjoitetuksi (ja puhutuksi) kieleksi. Mielikäisen (1980: 33) mukaan kirjakieli on kirjoitettua, kirjallisen perinteen varassa elävää kieltä. Hän kuitenkin mainitsee, ettei kaikki kirjoitettu kieli ole kirjakieltä, sillä kirjakieli edellyttää normien mukaisuutta. Itse käsitän kirjakielen olevan vanhahtava ilmaus nykyisin merkitykseltään samalle käsitteelle *yleiskieli*.

Yleiskielen Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. yleiskieli) määrittelee olevan ”erikoiskielten sanastoa sisältämätön suositusten mukainen kirjoitettu ja puhuttu kieli; kirjakieli”. Liisa Tiittula (1992: 46) on kuvannut yleiskielen olevan kieli, joka on yhtenäistä ja jossa on vähän vaihtelua, ja joka noudattaa tiettyjä normeja. (Mp.) Esko Koivusalo (1979) mainitsee yleiskielen olevan kieliyhteisön eri ikä- ja ammattiryhmille yhteinen kieli, joka on muotoasultaan kirjakielen normien mukaista, käyttää yleisesti tunnettua sanastoa ja on virkerakenteeltaan yksinkertaista. Koivusalon mukaan seuraavassa käsiteltävä *puhuttu yleiskieli* eli *yleispuhekieli* noudattelee muodoltaan samaa linjaa kirjoitetun yleiskielen kanssa. Itse käsitän yleiskielen olevan tiivistettynä normien mukaista, yleistajuista kirjoitettua kieltä, josta on olemassa myös puhuttu muoto: yleispuhekieli.

1.3.2 Puhekieli

Puhutusta suomen kielestä ei ole olemassa systemaattista kieliopillista kuvausta. Koska puhuttu kieli on heterogeeninen ilmiö, yhden yhjentävän kuvauksen laatiminen ei oikeastaan ole mahdollistakaan. Puhutussa kielessä on kuitenkin kaksi keskeistä ominaisuutta: aikasidonnaisuus ja dialogisuus. Yhden puheenvuoron voi käyttää vain kerran, eikä siihen käytettyä aikaa ole enää mahdollista saada takaisin. Kun puheenvuoro vaihtuu, oman puheenvuoron suunnitteluun ei jää erikseen aikaa. Keskustelussa on myös kuunneltava edellistä puheenvuoroa, jotta oma puheenvuoro vastaisi siihen. Puheen on siis sisällettävä runsaasti johdonmukaisuutta ja ennustettavuutta, jotta sitä olisi mahdollista ymmärtää ja tulkita. (Hakulinen ym. 2002: 76–77.)

Ulkomuodoltaan puhekieli eroaa kirjoitetusta kielestä sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti. Kvantitatiivinen ero on muun muassa se, että puhekielen lauserakenteet ovat yksinkertaisempia kuin kirjoitetussa kielessä. Puhekielessä ei esimerkiksi kovin usein käytetä lauseenvastikkeita. Puhekielen ja kirjoitetun kielen kieliopillisia eroja ovat lähinnä kvalitatiiviset erot: puheessa esiintyy yleensä sellaisia muotoja ja rakenteita, joita kirjoitetussa kielessä ei ole tapana käyttää. (Hakulinen ym. 2002: 76–77.)

Kirjakiellelle on ominaista puhekielen murteisiin verrattuna täydellisyys, säännöllisyys ja loogisuus. Kirjakielen onkin kehittynyt erikoinen lausetyyli, joka on hyvin erilainen murteisiin verrattuna ja vaihtelee tuntuvastikin tilanteen ja tarkoituksen mukaan. Puhekielen lauserakenteet ovat usein kirjakielen näkökulmasta katsottuna epäsäännöllisiä tai vajavaisia. Esimerkiksi subjektin ja predikaatin inkongruessi on puhekiellelle tyypillistä (*ei he tee*). Puhekielessä käytetään myös laajasti monikon ensimmäisen persoonan asemesta passiivimuotoa (*me mennään*). Yksi kirjakielen tuntomerkeistä on myös se, että suora ja epäsuora esitys pyritään pitämään toisistaan erillään mahdollisimman tarkkaan. (Ikola 2004: 176–177.)

Auli Hakulisen (2006: 128) mukaan, puhekieli² elää rinta rinnan kirjoitetun kielen kanssa, jolloin puhutulla ja kirjoitetulla kielellä on keskenään vuorovaikutus molempiin suuntiin. Puhuttu kieli on ihmisen äidinkielen ensimmäinen ja alkuperäinen olomuoto, joka omaksutaan ilman tietoista opiskelua ja opettamista. (Mp.) Nimenomaan tästä on kysymys omassa tutkimuksessanikin. Siitä kuinka puhuttu kieli vaikuttaa kirjoitettuun kieleen ja toisinpäin, ilman että ihminen itse välttämättä tiedostaa sitä. Hakulisen (1989: 11–12) mukaan puhekielen tutkimuksen ongelma on ollut se, että sitä tutkitaan kirjoitetun kielen ehdoilla, vaikka pitäisi lähteä liikkeelle sen omista historiallisista ja pragmaattisista lähtökohdista. Kirjoitetulla kielellä voi esimerkiksi olla rakenne, koska se on aikaa ja suunnittelua vaatinut tuotos. Puhe sen sijaan on toimintaa ja tapahtumista.

Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. puhekieli, puhekielinen) määrittelee *puhekielen* yksinkertaisesti puhutuksi, arkiseksi kieleksi ja *puhekielisen* puhekieleen kuuluvaksi. Aila Mielikäinen (1980: 34) määrittelee puhekielen olevan yksilöittäin ja alueittain vaihtelevaa

² Hakulinen (2006: 128) käyttää puhekielestä yleisnimitystä puhuttu kieli, koska sanaan puhekieli liitetään usein negatiivisia mielikuvia.

kieltä, joka ei noudata kielenhuoltonormeja, ja jonka piiriin kuuluvat muun muassa murteet. Puhekielestä voidaan vielä erotella eri murrealueilla puhuttavia kieliä. Kuten Mielikäinen (1980) sanoo, puhekieli on omasta mielestänikin se puhutun kielen osa, joka ei ole normien mukainen. Se on myös osa, joka on eniten altis vaikutuksille juuri sääntelyn puutteen vuoksi.

Harri Mantila (1997) jakaa nykypuhekielen piirteet viiteen eri ryhmään niiden alueellisen edustuksen ja kielellisen variaation perusteella. Mantilan ryhmiä ovat yleiset ja neutraalit puhekielen piirteet, joihin kuuluu hyvin laajalevikkisiä kielenpiirteitä. Nämä piirteet eivät leimaa puhujaansa minkään tietyn alueen edustajaksi. Laaja-alaiset puhekielisyydet ovat piirteitä, joihin liittyy ikä-, sukupuoli- ja sosiaaliryhmävaihtelua. Yleistyvät puhekielen piirteet sisältävät Mantilan mukaan laajalevikkisiä puhekielen piirteitä, (esim. *kauhia ~ kauhea ~ kauhee*), joista varsinkin nuoret valitsevat usein viimeisen eli yleisimmän. Leimautuneiksi ja kartettaviksi aluepuhekielisyyksi Mantila kutsuu piirteitä, jotka ovat vahvasti leimautuneet tiettyyn murteeseen (esim. *maa, pää* vs. *mua, piä*). Viimeistä ryhmää Mantila kutsuu nimellä elävä paikallisuus. Näihin piirteisiin hän luokittelee esimerkiksi mie-pronominin käytön Pohjois- ja Etelä-Karjalassa.

Tässä tutkimuksessa käytän termejä puhekieli ja puhekielinen silloin, kun puhun puhutusta kielestä yleisesti ilmiönä. Puhekielisiin ilmaisuihin voisi tällöin sisältyä sekä yleispuhekieltä että arkipuhekieltä. Puhekielisissä ilmauksissa voi olla esimerkiksi lainasanoja tai muotisanoja³, joita käytetään virallisemmässäkin kielessä. Termiä yleispuhekieli sen sijaan käytän siitä puheesta, joka on nimenomaan jollakin tavoin virallisempaa (esimerkiksi uutistenlukijan käyttämä puhekieli). Kuvailen seuraavaksi tarkemmin yleiskieleksi käsittämäni kieltä.

1.3.3 Yleispuhekieli

Kielitoimiston sanakirja (KS s.v. yleispuhekieli) määrittelee *yleispuhekielen* puhutuksi yleiskieleksi. Yleiskielen onkin katsottu kuuluvan yleiskieleen sen puhuttuna osana. Se on

3 Kielitoimiston sanakirjan mukaan muotisana on ”lyhyessä ajassa runsaaseen käyttöön tullut (usein ilmaisutehtäväänsä huonosti sopiva) sana” (KS s.v. muotisana). Muotisanoja käytetään usein virkakielessä (Kankaanpää 2006), ja niitä ovat nykyisin esimerkiksi senkaltaiset yleisesti käytössä olevat sanat kuten missio, visio ja strategia.

toisin sanoen normitettua puhekieltä. Yleispuhekielen oletetaan ehkä olevan perinteistä puhekieltä virallisempaa ja huolitellumpaa.

Mielestäni Ikola (1972: 18–19) on tiivistänyt yleispuhekielen hyvin määritelmänsä *julkisuuden puhekielestä*. Kuten Ikola sanoo, yleispuhekieli on nimenomaan esitelmien, puheiden ja julkisten keskustelujen kieltä. En kuitenkaan itse käyttäisi siitä nimitystä julkisuuden puhekieli, koska mielestäni yleispuhekieli kuvaa ilmiötä tarpeeksi hyvin. Muutamien viime vuosien aikana yleispuhekielenkin tyyli on alkanut muuttua lähemmäksi normaalin puhekielen tyyliä. Julkisuuden henkilöt, jopa poliitikot, käyttävät puheessaan usein esimerkiksi virallisten *minä-* ja *sinä-*muotojen sijasta murteellisia *mä-* ja *sä-*muotoja. Nuolijärvi ja Sorjonen (2005) pohtivat yleispuhekieli-termin hankaluutta 2000-luvun maailmassa. Termiä yleispuhekieli on käytetty kuvaamaan kielimuotoa, johon sisältyy runsaasti laajasti tunnettuja, puhekielessä yleistäviä variantteja (ks. Harri Mantilan jaottelu luvussa 1.3.2.). Variantit ovat useissa tapauksissa peräisin läntisistä ja eteläisistä murteista, joten tätä kielimuotoa kuvaisi paremmin termi eteläsuomalainen puhekieli. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 17.)

Yhteenvedona eri termeistä, käytän itse tässä tutkimuksessa sanaa puhekieli silloin kun tarkoitan yleisesti arkisessa keskustelussa käytössä olevaa sanaa. Yleispuhekieli sen sijaan tarkoittaa jotakin hieman virallisempaa ja standardinmukaisempaa puhekielen muotoa. Kirjakiellellä tarkoitan perinteisesti hyväksyttyä kirjoitetun kielen mukaista kieltä, ns. koulukieltä.

2 AINEISTON ESITTELY

Koska tutkin nimenomaan maallikoiden käsityksiä ja asenteita, koostuu pro gradu -tutkimukseni tutkimusaineisto yksinomaan kyselytutkimuksen vastauksista. (Toki olen käyttänyt apuna sanomalehtiaineistoa kysymyslomaketta tehdessäni, kuten jo johdannossa mainitsin.) Kerron tässä luvussa hieman tarkemmin pilottitutkimuksesta, jonka toteutin testatakseni kyselylomakkeen toimintaa käytännössä. Esittelen myös tarkemmin pääkyselyssä käyttämäni kyselylomaketta sekä sen avulla keräämäni tutkimusaineistoa.

Olen rajannut tutkimukseni kohderyhmät nuoriin aikuisiin (18–30-vuotiaat) sekä keski-ikäisiin (45–60-vuotiaat), koska oletan, että näiden kahden ryhmän välillä on eroja puhekielisyyksien hyväksymisessä. Kumpikin tutkimukseni ikäryhmistä on kasvanut oman aikansa yhteiskunnassa, jotka erovat toisistaan paljon niin käytetyn puhekielen kuin muidenkin ilmiöiden suhteen. Nuoret aikuiset mahdollisesti hyväksyvät puhekielisyyksien käyttöä helpommin kuin keski-ikäiset, sillä he ovat tottuneet kuulemaan sitä enemmän mediassa ja käyttämään päivittäin erilaisten viestintävälineiden avulla.

Toisaalta taas nuorten aikuisten joukossa voi olla enemmän korkeakoulutuksen saaneita ihmisiä kuin keski-ikäisissä jo pelkästään senkin vuoksi, että nykyisin yhä suurempi osa ihmisistä hankkii korkeakoulututkinnon. Korkeakoulututkinto vaikuttaa varmasti ainakin jossain määrin siihen, kuinka kirjakielistä henkilö olettaa kirjoitetun kielen olevan. Korkeakouluopiskelijat ovat luultavasti tottuneet lukemaan paljon erilaisia tieteellisiä tekstejä, joissa puhekieltä ei juuri esiinny.

2.1 PÄÄKYSELYYN PILOTTITUTKIMUKSEN KAUTTA

Testasin tutkimuksessa käyttämäni kysymyslomaketta pilottikyselyllä (ks. Liite 1), jonka pohjalta olen työstänyt pääkyselylomakkeeni. Pilottikyselyssäni vastaajajoukko koostui lähinnä yliopisto-opiskelijoista (muut kuin lingvistiikan alan opiskelijat) sekä muista oman lähipiirini ihmisistä. Pilottikyselyn vastaajien määrä oli erittäin pieni, 10 henkilöä, eikä vastaajien ikää ollut rajattu ollenkaan. Pilottitutkimuksen tarkoitus oli selvittää lähinnä

kyselylomakkeen ja kysymystyyppien toimivuutta sekä kerätä palautetta kyselyyn osallistuneilta kyselylomakkeen jatkokehitystä varten.

Testikyselylomakkeen laatimisessa käytin apuna Ulla Vanhatalon (2003) synonyymeihin liittyvän tutkimuksen kyselylomaketta sekä keksin itse kysymyksiä, jotka voisivat antaa tarvitsemaani tietoa. Esimerkkilauseet ja -ilmaisut kyselylomakkeeseen laadin sekä poimimalla autenttisia tekstijaksoja Aamulehdestä ja Helsingin sanomista että keksimällä omia ilmaisuja lehdistä löytyneiden esimerkkien pohjalta. Olen käyttänyt samaa metodologiaa myös työstäessäni pääkyselylomaketta.

Pilottitutkimukseni kyselylomakkeessa oli kolme erilaista kysymystyyppiä: vaihtoehtokysymys, avoin kysymys sekä arviointiasteikko. Koska pilottitutkimuksen vastaajajoukko oli niin pieni, en eritellyt vastaajia tarkemmin taustatietojen perusteella tai pyrkinyt poimimaan tietyn tyyppisiä vastaajia.

Alkuperäinen suunnitelmani oli, että rajaisin kyselyn vastaajat yhdeltä murrealueelta kotoisin oleviin. Kuitenkin mietittyäni asiaa tarkemmin päätin jättää rajaamisen pois, jotta saisin mahdollisimman paljon vastauksia. Koska tutkimukseni liittyy nimenomaan yleispuhekielen piirteisiin, ei myöskään kyselylomakkeessani ole mukana murteellisiksi tai juuri tiettyyn kielialueeseen tarkoin profiloituvia ilmaisuja. Tämän vuoksi vastaajien rajaaminen on mielestäni tarpeetonta. Kysyin kuitenkin lomakkeen taustatieto-osuudessa paikkakunnan/-kunnat, joissa vastaaja on asunut suurimman osan elämästään, sekä sen tuntee hän itse puhuvansa jotakin tiettyä murretta, jotta voin tarvittaessa havainnoida murteen vaikutusta vastaajan valintoihin.

2.2 PÄÄKYSELYLOMAKE

Kyselylomakkeeni on toteutettu Tampereen yliopiston E-lomake -verkkolomakkeena. Vastaajat saivat linkin, jonka kautta he pääsivät vastaamaan kyselyyn. Hankin kyselyyni vastaajia jakamalla linkkiä sekä sähköpostin että yhteisöllisen median sovellusten kautta. Vastaukset kyselyyn on kerätty marras–huhtikuussa 2011–2012.

Pääkyselylomakkeessa olen käyttänyt neljää erilaista kysymystyyppiä, jotka ovat:

1. Vaihtoehtokysymys, jossa vastaajalle annetaan kolme tai neljä vaihtoehtoa. Vastaajan tulee valita mielestään paras annetuista vaihtoehdoista.
2. Arviointitehtävä, jossa vastaajan tulee määrittellä jonkin asian määrä asteikolla yhdestä viiteen.
3. Monivalintakysymys, jossa vastaaja saa valita annetuista vaihtoehdoista niin monta kuin haluaa.
4. Avoin kysymys, jossa vastaaja saa vastata kysymykseen ihan mitä haluaa.

Kysymyksenasettelu on yksi suurimmista kansanlingvistisen tutkimuksen haasteista. Käytetyt sanamuodot ja termit vaativat pohdintaa, jotta maallikot ymmärtäisivät ne oikealla tavalla. Eikielitieteilijöiden käyttämät termit poikkeavat merkittävästi lingvistien terminologiasta (Mielikäinen & Palander 2002: 91.)

Olen pyrkinyt siihen, että en kysyisi vastaajilta missään vaiheessa mikä on oikein tai mikä väärin, vaan enemmänkin sitä, mikä kuulostaa hyvältä vastaajan oman kielikorvan perusteella. En myöskään käytä ollenkaan kielitieteellisiä termejä. Tällä tavoin saan toivottavasti hieman selvitelyä millaisia ilmaisuja vastaajat suosivat luonnostaan oman kielikorvansa perusteella. Erityisesti vastaajien asenteisiin liittyvien kysymysten tulee mielestäni olla avoimia kysymyksiä, jotta ne ohjailisivat vastaajaa mahdollisimman vähän. Jos tällaisissa kysymyksissä olisi annettuja vaihtoehtoja, vastaajan oman luonnollisen reaktion selvittäminen voisi vaikeutua.

2.2.1 Vaihtoehtokysymykset

Vaihtoehtokysymyksissä vastaajalla on vaihtoehtoja, joista hänen tulee valita omasta mielestään parhaimmalta kuulostava vaihtoehto tai asettaa vaihtoehdot parhaimmuusjärjestykseen. Vaihtoehtokysymyksiä ovat sanaparikysymys ja lausevaihtoehtokysymys.

Sanaparikysymyksessä vastaajan tulee valita kahdesta sanasta se, joka hänen mielestään kuulostaisi sanomalehtitekstissä paremmalta. Sanaparikysymysten avulla haluan selvittää, millaisia yksittäisiä sanoja maallikot hyväksyvät käytettäväksi sanomalehtikielessä. Sähköisessä lomakkeessa vastaajan tulee pakotettuna valita kustakin sanaparista jompikumpi vaihtoehto. Sanapareja on kolme tyyppiä, jotka ovat:

1. Yleispuhekielinen sana vrt. puhekielinen sana
(esim. olut vai kalja)
2. Yleispuhekielinen sana vrt. sivistyssana
(esim. asiayhteys vai konteksti)
3. Yleispuhekielinen sana vrt. ulkomainen sana
(esim. maailmanlaajuinen vai globaali)

Sanavaihtoehtokysymyksen haittapuolena voidaan pitää sitä, että luonnollisessa puheessa sanat eivät esiinny yksinään vaan kokonaisena lauseena. Yksittäisen sanan valitseminen voi siis olla keinotekoista. (Itkonen & Pajunen 2010: 75.) Kyseisessä tehtävässä sanojen sijoittaminen lauseisiin ei kuitenkaan toisi merkittävää lisäarvoa, mutta rasittaisi sen sijaan vastaajan kyselytaakkaa kohtuuttomasti, sillä hän joutuisi käymään läpi suuren määrän pitkiä lauseita.

Kokonaisia lauseita sen sijaan on käytetty lausevaihtoehtokysymyksessä, jossa vastaajan tulee valita mielestään paras annetuista vaihtoehdoista. Vaihtoehtoisia lauseita on tutkittavasta ilmiöstä riippuen kolmesta neljään. Sähköisessä lomakkeessa vastaajan tulee pakotettuna valita kustakin lausevaihtoehtoryhmästä vähintään ja enintään yksi vaihtoehto.

2.2.2 Monivalintatehtävä

Monivalintakysymyksissä vastaajalla on mahdollisuus valita tarjotuista vaihtoehdoista niin monta kuin hän haluaa, valintojen määrää ei ole rajoitettu. Lisäksi vastaajalla on mahdollisuus ehdottaa itse lisävaihtoehtoa. Tarkoituksena on, että vastaajaa ei ohjailta millään tavalla monivalintatehtävässä.

2.2.3 Arviointikysymykset

Arviointikysymyksessä vastaajan tulee arvioida kysyttyä asiaa asteikolla yhdestä viiteen. Kyselylomakkeessani käytän arviointikysymystä kahdessa kysymyksessä, jotka ovat:

1. Kuinka paljon sanomalehdissä käytetään mielestäsi puhekieltä?
2. Kuinka paljon sanomalehdissä mielestäsi saisi käyttää puhekieltä?

Kummassakin kysymyksessä vastaajan tulee tehdä arvio asteikolla yhdestä viiteen, jossa vaihtoehtoina ovat: ei ollenkaan, melko vähän, en osaa sanoa, melko paljon ja todella paljon.

2.2.4 Avoimet kysymykset

Avoimiin kysymyksiin vastaajalla on mahdollisuus vastata mitä tahansa. Verkkolomakkeessa vastauksen maksimimerkkimäärä on kuitenkin 300 merkkiä.

Avoimilla kysymyksillä haluan selvittää erityisesti vastaajien puhekielisiä ilmauksia kohtaan heijastuvia asenteita ja mielipiteitä, heidän käsityksiään puhekielen ja kirjakielen eroista sekä heidän kykyään tunnistaa puhekielisiä ilmauksia sanomalehtitekstin joukosta.

Olen käyttänyt lainauksia avoimista vastauksista erityisesti tutkimukseni luvussa 5. Merkitseen esimerkit juoksevilla numeroinnilla läpi koko työn. Paremman tunnistettavuuden vuoksi olen merkinnyt kunkin lainauksen perään sulkeisiin N tai K sen perusteella, onko kyse nuoren aikuisen vai keski-ikäisen vastauksesta.

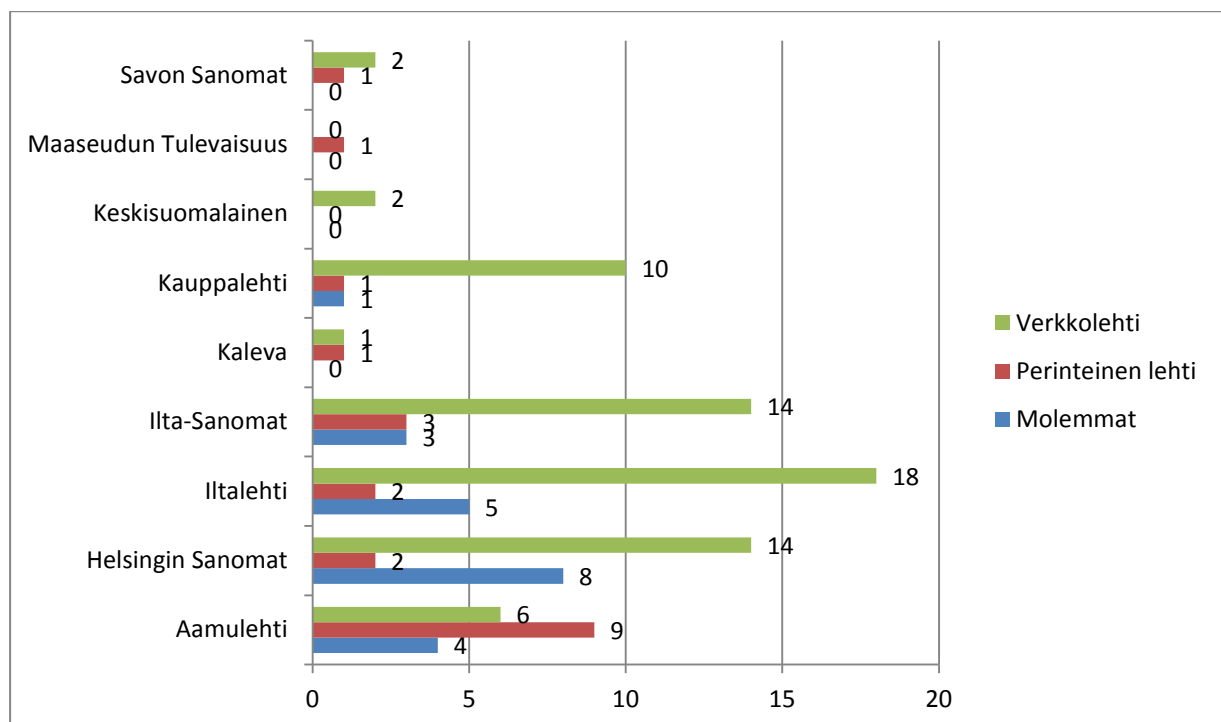
2.3 VASTAAJAT

Kuten luvussa 2.2 kerroin, keräsin vastaajat lomakkeeseeni verkon kautta. Lomakkeeni oli avoimesti saatavilla verkossa marraskuun 2011 alusta huhtikuun 2012 loppuun. Jaoin linkkiä omien verkostojeni kautta sähköpostilla sekä lisäksi yhteisöllisen median sovellusten kautta. Valitsin vastaustavaksi nimenomaan verkkolomakkeen, koska halusin laskea kynnystä vastata kyselyyn. Valitsin tämän keinon, jotta saisin mahdollisimman paljon vastauksia.

Sain kyselyyni yhteensä 59 vastausta. Vastaajista 29 on iältään 18–30-vuotiaita ja 28 vastaajaa on 45–60-vuotiaita, joten eri ikäiset tutkimusryhmäni ovat lähes vastaavassa vahvuudessa edustettuina. Vastaajista 23 on miehiä ja 36 naisia. Kysyttäessä paikkakuntaa, jossa henkilö on asunut suurimman osan elämästään, suuri osa vastaajista (25) ilmoitti asuneensa useilla eri paikkakunnilla. Toiseksi suurin joukko (15 henkilöä) muodostui Tampereella suurimman osan elämästään asuneista. Loput vastaukset olivat yksittäisiä kaupunkeja pääosin etelä-Suomen alueella. Kukaan vastaajista ei ole ilmoittanut asuneensa pitkiä aikoja ulkomailla.

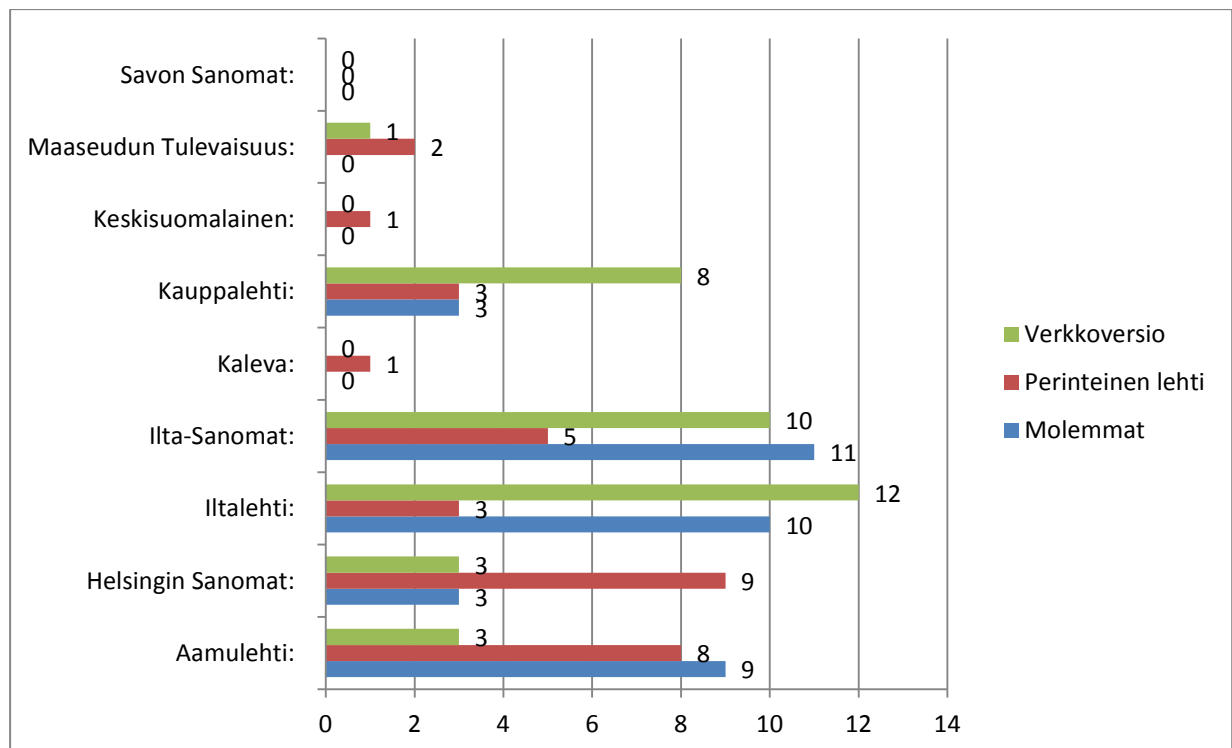
Koska tutkimukseni kohteena on sanomalehtikieli, kysyin vastaajilta taustatiedoissa heidän lukutottumuksistaan. Kysyin mitä seuraavista lehdistä he lukevat ja kuinka usein: Aamulehti, Helsingin Sanomat, Iltalehti, Ilta-Sanomat, Kaleva, Kauppalehti, Keski-suomalainen, Maaseudun Tulevaisuus ja Savon Sanomat. Kuvissa 1 ja 2 on eritelty vastaajaryhmittäin heidän lukemiaan sanomalehtiä. Vastaajat ovat myös ilmoittaneet, lukevatko he lehden perinteisistä (painettua) versiota, verkkoversiota vai molempia versioita.

Kuva 1. Nuorten aikuisten lukemat sanomalehdet.

Nuorten aikuisten lukutottumukset näyttäisivät keskittyvän pääasiassa sanomalehtien verkkoversioihin. Jonkin verran kuitenkin luetaan myös perinteistä lehteä, erityisesti Aamulehteä. Tämä on selitettävissä sillä, että suurin osa vastaajista ilmoitti kotikaupungikseen Tampereen, jonka seudulla Aamulehti on suosittu kotiin tilattava sanomalehti.

Kuva 2. Keski-ikäisten lukemat sanomalehdet.

Tulosten perusteella keski-ikäiset lukevat nuoria aikuisia enemmän sanomalehtiä perinteisenä printtiversiona. Keski-ikäiset myös lukevat nuoria aikuisia monipuolisemmin eri sanomalehtiä, ja usein sekä perinteistä että verkkoversiota. Keski-ikäisten keskuudessa suosituimpia sanomalehtiä ovat Ilta-Sanomat ja Iltalehti sekä seuraavaksi Helsingin Sanomat

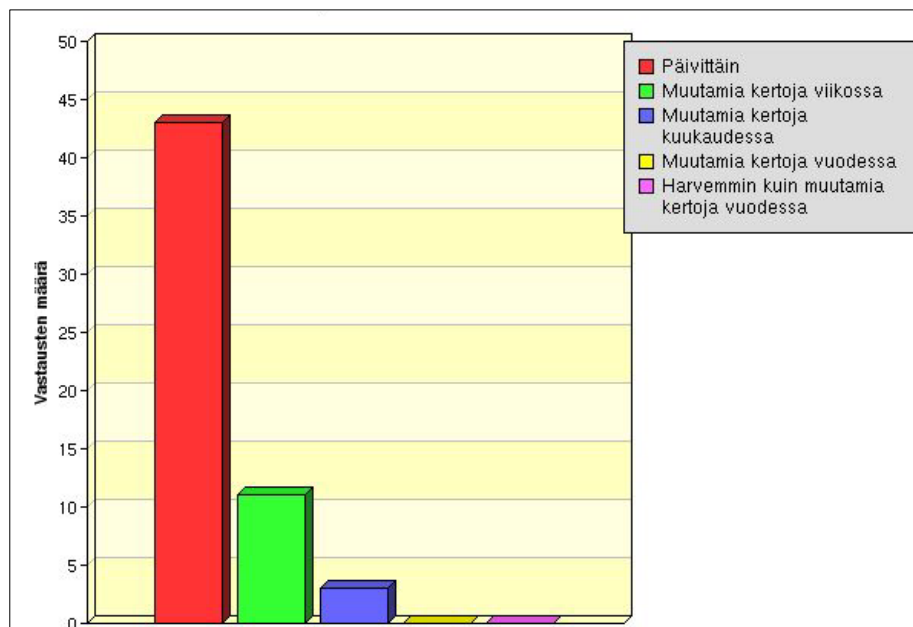
ja Aamulehti. Helsingin Sanomissa selvänä erona on, että keski-ikäiset lukevat sitä enemmän perinteisenä versiona kun taas nuoret lukevat lehden verkkoversiona.⁴

Kokonaisuudessaan vastaajien lukutottumukset näyttäisivät keskittyvän valtakunnallisiin päälehtiin Aamulehteen ja Helsingin Sanomiin. Kuten aiemmin mainitsin, Aamulehti on varmasti suosittu siksi, että suurin osa vastaajista on kotoisin Tampereen seudulta, jossa lehteä toimitetaan, ja jossa se nauttii laajaa suosiota. Lisäksi hyvin edustettuna ovat myös molemmat iltapäivälehdet. Mielestäni ei ole yllättävää, että iltapäivälehtiä luetaan enemmän verkossa kuin paperiversioina. Kuviossa 2 on esitelty lehdet, joita vastaajat lukevat.

Edellämainittujen lehtien lisäksi yksittäiset vastaajat ilmoittivat lukevansa vielä Satakunnan kansaa, Hämeen sanomia, Taloussanomiam, Kangasalan sanomia, Ylöjärven uutisia, Karjalaista, Etelä-Saimaata, Huvudstadsbladetia, Pohjolan-Sanomiam sekä kaupungilla jaettavia ilmaisjakelulehtiä Cityä, Suea ja Metroa.

Kuva 3 esittää, kuinka usein vastaajat ilmoittivat lukevansa mainitsemiin sanomalehtiä.

Kuva 3. Kuinka usein vastaajat kertoivat lukevansa sanomalehtiä.

⁴ Huomionarvoista on, että kysely on toteutettu vuosien 2011–2012 vaihteessa, jolloin Helsingin Sanomat ei ollut vielä ottanut käyttöön maksumuuria, jossa lukija saa lukea vain viisi artikkelia maksutta. Aiemmin palvelu on ollut kokonaan maksuton.

Vastaajista suurin osa, 43 vastaajaa, ilmoitti lukevansa sanomalehtiä päivittäin, 11 vastaajaa ilmoitti lukevansa sanomalehtiä muutamia kertoja viikossa ja 3 vastaajaa muutamia kertoja kuukaudessa. Kukaan vastaajista ei ilmoittanut lukevansa sanomalehtiä vain muutamia kertoja vuodessa tai harvemmin kuin muutamia kertoja vuodessa. Voidaan siis sanoa, että kaikki vastaajat lukevat sanomalehtiä säännöllisesti, joten voidaan olettaa, että sanomalehtiteksti on heille tuttua.

3 PUHEKIELEN TUTKIMUS SUOMESSA: MURTEIDENKERUUSTA SOSIOLINGVISTIikkaAN

Erittelen luvussa 3.1 näkökulmia, joilla suomen kielen puheen tutkimusta on lähestytty historiassa ja sitä, kuinka murteenkeruusta on edetty kaupunkipuhekielen tutkimukseen. Luvussa 3.2 paneudun tarkemmin sociolingvistiikkaan kuuluvaan kansanlingvistiikan tutkimussuuntaukseen.

3.1 MURTEIDENTUTKIMUKSEN HISTORIAA

Nuolijärvi ja Sorjonen (2005: 11) jakavat suomalaisen puheentutkimuksen kolmijaolla kolmeen kronologisesti etenevään osioon, jotka limittyvät jonkin verran toistensa päälle. Ensimmäisessä osiossa 1800-luvun lopulta 1900-luvun lopulle asti harjoitettiin dialektologista tutkimusta, jota viimeisimpinä ovat harjoittaneet muun muassa Aila Mielikäinen ja Marjatta Palander. Dialektologisen tutkimuksen tavoitteena on ollut kuvata suomen kielen historiallista kehitystä ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. (Mp.)

Puhutun suomen kielen alueellista variaatiota kartoitettiin systemaattisesti 1800-luvun jälkipuolelta lähtien (Lappalainen 2004: 33). Sosiaalisten murteiden palautumista ei sen sijaan voida palauttaa kovin kauas taaksepäin. Suomessa sosiaalinen nousu tarkoitti vielä 1800-luvun lopulle asti sitä, että henkilö siirtyi käyttämään ruotsin kieltä. Suomen kirjakielen synty alkoi omalta osaltaan edistää myös yleispuhekielen syntyä. (Paunonen 1982.)

1800-luvun loppupuolelta asti on laadittu hyvin yksityiskohtaisia ja monipuolisia kuvauksia eri pitäjänmurteista, yksittäisiä tutkimuksia ilmestyi jo tätäkin ennen. Näiden murreselvitysten jälkeen jatkettiin 1900-luvulla tutkimalla eri murteiden äännehistorioita. (Lappalainen 2004: 33.) Lauri Kettunen (1940) julkaisi murrekartaston lisäosineen. Murteiden tutkimusta on edistänyt omalta osaltaan myös Kotimaisten kielten keskuksen Suomen murteiden sanakirja. Sanakirja suunniteltiin alunperin 20-osaiseksi kirjasarjaksi, mutta sen julkaiseminen on siirtynyt digitaalistumisen myötä verkkoon. Suomen murteiden sanakirja, jonka keruutyö on vielä kesken, kuvaa kaikkien suomen kielen murteiden sanaston. (SMS.)

Murrekartastoiden avulla saatiin hyvin yksityiskohtainen kielellinen kartta Suomesta etenkin äänne- ja muotorakenteen osalta, sekä joiltain osin myös sanastohistorian osalta. Syntaksia ei ole tutkittu yhtä paljon. Sosiaalinen konteksti on ollut mukana tutkimuksessa lähinnä siinä mielessä, että on tallennettu kaikkein vanhimpien (=alkuperäisimpien) murteenpuhujien puhetta. Tehtävänä on siis ollut tallentaa murretta jälkipolvia varten. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–12.) Murrekartastot, -kuvaukset ja -äänitykset tarjoavat kattavan kuvan siitä, millaisia suomen kielen murteet ovat joskus olleet. Valitettavasti ne kuitenkin kertovat hyvin vähän siitä, millaisia suomen kielen murteet ovat tänä päivänä. (Lappalainen 2004.)

3.2 SOSIOLINGVISTIIKAN TULO SUOMEEN

1970-luvulta lähtien sosiolingvistiikka alkoi tehdä tuloaan Suomeen. Yksi suuri syy siihen on variaationanalyysin pioneeri William Labov, jonka opit rantautuivat Suomeen 1970-luvulla (esim. Paunonen 2009). Labov (1966, 1978) tutki 1960-luvulla New Yorkin puhekieltä sosiaalisen hierarkian näkökulmasta. Labovin tutkimusten tärkein johtopäätös oli, että sosiologisin perustein muodostetut ryhmät eroavat systemaattisella tavalla toisistaan tiettyjä kielellisiä muuttujia tarkasteltaessa.

Suomessa sosiolingvistisen tutkimuksen vauhdittajana toimi Nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimus -hanke, joka käynnistettiin vuonna 1976 Tampereella, Turussa ja Jyväskylässä. (UTA.) Tutkimushankkeen tavoitteena oli analysoida kaupunkipuhekielten variaatiota ja puhujaryhmien välisiä eroja. Tutkimuksen toteuttaminen tuohon aikaan oli mielenkiintoista erityisesti siksi, että maassa- ja maastamuutto oli kiivaimmillaan. Tämä tarkoitti kielisosiologisen kartan uudelleenjärjestäytymistä. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 12.)

Tutkimuksen yhteyteen liitettiin myös Suomen ensimmäisiin sosiolingvistisiin tutkimuksiin kuuluva Terho Itkosen johdolla tehty Helsingin puhekielen tutkimus vuodelta 1972. Helsingin puhekielen tutkimus noudatti vielä hyvin Labovilaista tutkimusperinnettä, jossa keskitytään vahvasti kielen äänne- ja muotoseikkoihin. Toinen vallalla ollut tutkimussuunta tuolloin oli lomanilainen suuntaus, jonka mielenkiinnon kohteena oli syntaktisen variaation kuvaus. (Paunonen 2009: 558.) 1970-lukua seuranneina vuosikymmeninä ilmestyi lukuisia

sosiolingvistiikan alaan liittyviä pro gradu -tutkimuksia, väitöskirjoja sekä muita tutkimuksia, joiden avulla saatiinkin kartoitettua keskeisimpien murrealueiden kaupunkikieltä. (esim. Paunonen 2009, UTA).

Aluksi sosiolingvistiikan alan tutkimusten lähtökohtina käytettiin ulkoisia asioita, kuten ikää, sukupuolta, koulutusta tai ammattia puhekielen valintoja selittävinä piirteinä (Lappalainen 2004). 1990-luvulla ilmestyi vain yksi sosiolingvistiikan alaan kuuluva variaatiota kuvaava väitöskirja (Mantila 1992), mutta aiheeseen liittyviä artikkeleita ja raportteja julkaistiin ja aihetta tutkittiin myös pro gradu -tutkielmissa. Suomessa erityisen suosittuja luokitteluperusteita ovat olleet ikä ja sukupuoli. Aineistona on käytetty pääosin haastatteluja ja tutkimukset ovat olleet luonteeltaan pääosin kvantitatiivisia. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 13.)

Myöhemmin on kuitenkin keskitytty erilaisten massojen luokittelun sijaan selittämään yksittäisten ihmisten tiettyihin arkisiin tai institutionaalisiin tilanteisiin liittyviä kielellisiä valintoja sekä sosiaalisen identiteetin tuottamista kielen avulla. (Vaattovaara 2009b: 1–2.) Uusilla keinoilla on tullut esiin tarkempia mikrotason ilmiöitä ja lingvistisiä seikkoja. Kielellisen toiminnan merkitystä sosiaalisen toiminnan ja normiston rakentajana on pidetty keskeisenä. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 15.)

Yksi syy siihen, että tutkimustapoja on muutettava, on koko ajan digitalisoituva maailma. Kun sama tieto ja kieli on koko ajan saatavilla niin Hangossa kuin Inarissakin, omaksuvat kielenpuhujat välttämättä kielenpiirteitä myös verkon kautta. Ihmiset eivät enää elä samalla tavalla omissa yhteisöissään. Nuolijärvi ja Sorjonen (2005: 15) toteavatkin, että suomalainen kieliyhteisö on muuttunut viime vuosikymmeninä niin paljon, että mikään näkökulma ei tavoita sen nykyistä kielellistä moniulotteisuutta. Puhutun kielen tutkiminen eri menetelmin on siis entistä tärkeämmässä roolissa tulevaisuudessa.

Vaikka suomalaisen tutkimuksen päätavoitteena on ollut nykypuhesuomen alueellisen ja sosiaalisen vaihtelun tarkastelu, viime vuosina on aloitettu myös puheen idiolektien reaaliaikainen tarkastelu, johon liittyen on jo ilmestynyt julkaisuja (esim. Mustanoja 2011, Paunonen 2005; 2006, Nahkola & Saarnilahti 2001, Palander 2005). Kotimaisten kielten

keskuksen tavoitteena onkin ollut murrepiirteiden taltioinnin jälkeen mahdollinen reaaliaikainen tarkastelu, koska murreainesta vuosikymmenten takaa on olemassa paljon arkistoissa. (Lappalainen 2004: 14.)

3.3 SOSIOLINGVISTIIKAN UUDET TUTKIMUSMENETELMÄT JA KANSANLINGVISTIIKKA

Uudemmissa tutkimuksissa on otettu mukaan kvantitatiivisen analyysin rinnalle yhä enemmän myös kvalitatiivista analyysia (Paunonen 2009: 559). Hanna Lappalainen (2004) on tarkastellut väitöskirjassaan variaation vuorovaikutusfunktioita ja Johanna Vaattovaara (2009) puolestaan omassa väitöskirjassaan kielenpuhujien asenteita ja identiteettiä suhteessa heidän tapansa puhua. Analyysitavan lisäksi Lappalaisen tutkimuksessa on erilaista myös tutkijan havainnointitapa. Lappalainen tutkii sosiaalisen verkoston jäseniä, mutta huomattavaa hänen tutkimuksessaan on, että hän on jo itse valmiiksi verkoston jäsen. Lappalaisen tarkoituksena on ollut saada tällä tavoin aineistoa luonnollisissa tilanteissa, jolloin aineisto ei ole enää virallisesta haastattelutilanteesta, kuten on perinteisesti ollut. (Lappalainen 2004.)

Sosiolingvistit ovat aina olleet kiinnostuneita puhujien kielen taustalla olevista asenteista, mutta mielenkiinto on yleensä lähtenyt enimmäkseen valmiista kielellisestä tuotoksesta, ei kielenpuhujien omista näkemyksistä. Maallikoiden kieleen liittyviä kommentteja ja mielipiteitä on pidetty toisarvoisina tai tieteellisesti epäkiinnostavina. Kuitenkin kansanlingvistiikaksi nimitetty kielitieteen ala on osoittanut, että puhujien kielellisten käsitysten ja näkemysten selvittämien on erittäin hyödyllistä, ellei jopa välttämättömyys, jotta voidaan ymmärtää se selittää kielellistä variaatiota. Kansanlingvistiikan tehtäväksi onkin muodostunut lingvistien ja tavallisen kielenpuhujan käsitysten välillä olevan kuilun umpeen kurominen tai ainakin sen pienentäminen. (Vaattovaara 2009: 26–27.)

Kansanlingvistinen tutkimus juontaa juurensa 1940-luvun Hollantiin, jossa Antonius Weijnen tutki hollantilaisten murrekäsityksiä nk. pikkunuolimenetelmällä (Preston 1989: 4–6). Hän käytti menetelmää sen tutkimiseen, miten maallikot käsittävät ympäröivien yhteisöiden kielellisen samanlaisuuden ja erilaisuuden. Informanttien murteen perusteella samanlaisiksi kokemat alueet liitettiin toisiinsa pienten nuolten avulla, jolloin nuoliryppäiden avulla syntyi

murrerajoja. Hollannin jälkeen suuntaus levisi Japaniin, jossa Grootaers tutki japanilaisten käsityksiä siitä, ketkä puhuvat eri tavalla kuin he itse (Preston 1989: 4–10).

Kansanlingvistiikan isäksi voitaisiin kuitenkin kutsua Dennis R. Prestonia, joka lanseerasi alkuperäisen englanninkielisen termin *folk linguistics*. Tämän termin on suomentanut *kansanlingvistiikaksi* Marjatta Palander (2001). Palander onkin ollut yksi suomalaisen sosiolingvistiikan uranuurtajista (esim. Paunonen 2009).

Yksinkertaisimmillaan tiivistettynä kansanlingvistiikan voidaan sanoa olevan sosiolingvistiikan alaan kuuluva suuntaus, joka tarkastelee maallikoiden kielenkäyttöä koskevia havaintoja (Lappalainen & Vaattovaara 2005: 100–101). Kansanlingvistiikassa ei siis niinkään ole kyse kielen piirteistä itsessään, vaan siitä miten maallikko eri kielenpiirteet kokee tai kuinka hän rakentaa omaa identiteettiään niiden kautta.

Kansanlingvististä lähestymistapaa käyttävät nykyisin sekä dialektologit että sosiolingvistit. Tutkimusalan voidaankin katsoa määrittävän näiden kahden välimaastoon. (Vaattovaara 2009: 27.) Tutkimusalan kansanlingvistiikka kuuluu tuoreimpien joukkoon, saihan se alkunsa vasta 1950-luvulla. Viime vuosikymmenten aikana kansanlingvistiikka on kuitenkin vakiinnuttanut asemansa omana tutkimusalananaan eri puolilla maailmaa. (Palander 2000.)

Suomessa kansanlingvistinen tutkimus on perinteisesti keskittynyt *kansandialektologiaan* eli murteiden tutkimukseen, erityisesti itämurteisiin painottuen. Lisäksi on tehty jonkin verran kieleen liittyvien asenteiden tutkimusta (esim. Palander 2000 ja 1982). Kansandialektologian eli havaintodialektologian tutkimuskohteena ovat nimenomaisesti kansan murteita koskevat havainnot. Kansanlingvistiikka sen sijaan kattaa laajemmin kansan kielellisiä käsityksiä koskevan tutkimuksen. (Vaattovaara 2009: 27.)

Kansanlingvistiikka siis tutkii maallikoiden kieltä koskevaa tietoisuutta, esimerkiksi sitä, miten ihmiset tiedostavat sosiaalsiin tai etnisiin lähtökohtiin liittyviä piirteitä tai kielenkäytön oppimiseen liittyviä asioita. Kieleen liittyviä asenteita ja mielipiteitä ei kuitenkaan useimmiten kysytä suoraan, vaan tietoa kerätään jokamiesten ja -naisten havainnoista.

Kansanlingvistiikkaa kiinnostaa jo pelkästään sekin, mihin kielen piirteisiin maallikot ylipäättään kiinnittävät huomiota. (Palander 2001: 150.)

Ensimmäinen varsinaista fennististä kansanlingvistiikkaa edustava väitöskirja julkaistiin vasta vuonna 2009. Kyseessä on Johanna Vaattovaaran (2009) *Meän tapa puhua: Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Tutkimuksessaan Vaattovaara tarkastelee sitä, miten murteenpuhujien omakuva rakentuu ja määrittyy alueellisiin ja lingvistisiin perustein. Vaattovaaran tutkimuksen keskiössä ovat Pellon lukiossa tutkimusajankohtana opiskelleet abiturientit. Vaattovaara tutkii sitä, miten nuoret käsittävät oman kielellisen identiteettinsä, miten heidän kielellinen identiteettinsä muodostuu, sekä miten he suhtautuvat itseensä ja muihin oman kotimurteensa puhujina. Tutkimusmenetelminä hän on käyttänyt kyselylomaketta sekä henkilökohtaisia teemahaastatteluja.

Vaattovaaran lisäksi samaan alaan on perehtynyt Joensuun yliopistossa Anne-Maria Nupponen vuonna 2011 julkaistussa väitöskirjassaan *Savon murre savolaiskorvin: Kansa murteen havainnoijana*. Nupponen käsittelee tutkimuksessaan savolaisten savolaismurteita koskevia käsityksiä ja tietoisuutta. Lisäksi Helsingin yliopistossa on parhaillaan käynnissä Marja Kokkosen tutkimus, jossa Kokkonen selvittää sitä, mihin työnantaja perustaa arvionsa ei syntyperäisen kielitaidosta työpaikkahaastattelussa. (Vaattovaara 2009: 27–28.)

3.4 MAALLIKKO KIELEN HAVAINNOIJANA

Henkilöiden, jotka eivät ole saaneet korkeakoulutasoista lingvististä koulutusta, voi usein olla vaikea eritellä, miksi jokin lause on epäkieliopillinen, sillä maallikon ja kielentutkijan tavat hahmottaa kieltä eroavat toisistaan hyvin paljon. Maallikoilla voi olla käsitys, että lauseen pituus vaikuttaisi sanajärjestykseen, tai että muodolliset ilmaukset ovat pidempiä kuin epämuodolliset, vaikka ne eivät oikeasti olisikaan. (Lappalainen & Vaattovaara 2005: 101–102, Palander 2001: 150.)

Maallikon ajattelussa kieli on jonkinlainen abstrakti, virheetön ideaali, josta on olemassa hyviä ja huonoja versioita. Usein maallikot luokittelevat esimerkiksi murteet tai yleensäkin puhekielen ”huonoksi” kieleksi. He yrittävät siis soveltaa kirjoitettua kieltä varten luotuja

normeja myös puhuttuun arkikieleen. (Lappalainen & Vaattovaara 2005.) Myös Auli Hakulinen (2006: 128) on maininnut esimerkiksi sanan *puhekieli* olevan negatiivisesti leimautunut. Hänen mukaansa puhekielen ajatellaan yleisesti olevan huolimaton.

Kansandialektologian tutkimuksissa on huomattu asenteellisuuksia tiettyjä kielenpiirteitä kohtaan (esim. Palander 2007). Kielteisesti leimautuneista tai väistyivistä kielenpiirteistä löytyy taustaltaan hyvin erilaisiakin piirteitä, jotka ovat lähtöisin sekä lännestä että idästä. Selittävien alueellisten tekijöiden puuttuessa on alettu pohtia kyseisiin kielenpiirteisiin liittyviä kulttuurisia merkityksiä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi maalaisuus, (pää)kaupunkilaisuus, korrektius tai maskuliinisuus. (Mantila 2004.)

Niedzielski ja Preston (2003: 302–310) hahmottelevat kaksi metakielen tasoa kansanlingvistisiin havaintoihin liittyen. Metakieli 1 sisältää havaintoja siitä, miten puhutaan ja metakieli 2 sisältää asenteellisia käsityksiä, jotka liittyvät tiettyjen kielenpiirteiden tai kielimuotojen käyttäjiin. Metakieli 2:een kuuluvat lisäksi kielenkäyttäjiin kohdistuvat arvostukset. Metakieli 1 on tiedostamaton ilmiö, mutta puhuja voi kuitenkin tavalla tai toisella kiinnittää siihen huomionsa. (Mp.)

Lappalaisen ja Vaattovaaran (2005: 102) mukaan olennainen seuraus maallikon yksipuoleisesta kielinäkemyksestä on se, että kieltä ja sen puhujia ei osata erottaa toisistaan. Tiettyyn variaatioon assosioituu tiettyjä miellelyhtymiä. Maallikko ei myöskään tunnista kielestä ns. luonnollisia normeja, vaan pyrkii soveltamaan preskriptiivisiä normeja myös puhekieleen. Lingvisti voi kuitenkin erotella ja analysoida aineistossa esiintyviä kommentteja metakielten 1 ja 2 avulla.

Kuitenkin myös täysin normitetun ja kirjoitetun kielen kaltainen arkipäivän puhutavan on nähty olevan paitsi harvinainen myös sosiaalisesti hyvin leimaava. Nykyisin virallisten ja epävirallisten puhetilanteiden väliset kielenkäytön erot ovat kaventuneet, ja muodollisissakin puhetilanteissa voi kuulla vapaata puhekieltä ja murretta. Yhä useampi suomalainen tuntee kielelliseksi identiteetiksensä neutraalin yleissuomalaisuuden. Siihen kuuluvat piirteet ovat kaikki niin yleisiä ja neutraaleja, ettei niitä voi yhdistää esimerkiksi tiettyyn alueeseen. (Mantila 2004: 334–335.)

4 OIKEINKIRJOITUKSEN VASTAINEN KIELI SANOMALEHDESSÄ: MAALLIKOIDEN MIELIPITEITÄ

Esittelen tässä luvussa sanomalehtitekstissä esiintyviä puhekielen piirteitä. Erittelen sitä, mitä vaihtoehtoja vastaajat pitävät parempana johonkin toiseen verrattuna. Olen eritellyt taulukoissa eri vastaajaryhmien vastauksia ilmoittamalla vastaajien lukumäärän. En näe järkeväksi ilmoittaa prosentuaalisia lukuja vastaajajoukon ollessa näin pieni. Kuitenkin lukumäärät antavat mielenkiintoista suuntaa antavaa vihjettä siitä, miten eri ikäpolvet ajattelevat.

Käsittelen ensin luvussa 4.1 sanomalehtikielessä esiintyvää vieraista kielistä lainattua ja puhekielistä sanastoa ja vastaajien mielipiteitä siitä, mitkä sanat ovat heidän mielestään parempia sanomalehtikieleen. Luvussa 4.2 erittelen sanomalehtikielessä esiintyviä kielioppiin liittyviä seikkoja sekä vastaajieni mielipiteitä siitä, onko niitä sallittua käyttää vai onko oikeinkirjoituksen mukainen muoto parempi.

4.1 PUHEKIELINEN SANASTO

Vierassanoja, etenkin nomineja, lainautuu kielestä toiseen jatkuvasti. Suomen kielen sanoista toki suurin osa on alunperinkin lainattuja. Uusimmat lainasanat ovat tulleet lähinnä ruotsin ja englannin kielestä. (Harmanen, Kaipainen & Murto 2009.)

Lainasanat on tyypillistä lajitella kerrostumiksi kielten mukaan, joista ne on lainattu. Lainasanojen virran oletetaan yleensä kulkevan kehittyneemmästä kielestä alkeellisempaan kieleen. Lainasanakerrostumat on tyypillistä esitellä vanhimmasta nuorimpaan. Suomen kielen lainasanakerrostumia ovat ns. indouralilaiset sanat ja vanhat indoeurooppalaiset sanat, arjalaiset lainat, balttilaiset lainat, vanhat germaanisaiset lainat, slaavilaisperäiset lainat, nuoret lainasanat sekä käänöslainat. (Häkkinen 1997.) Oman tutkimukseni lainasanasto ryhmittyy kokonaan nuoriin lainasanoihin.

Kysymyslomakkeessani selvitin vastaajieni suhtautumista puhekieliseen ja lainasanastoon monivalintatehtävän avulla. Kysyin yksinkertaisesti kumman vaihtoehtona olevista sanoista he valitsisivat ensisijaisesti sanomalehtitekstiin. Esittelen seuraavassa tarkemmin vastaajien valintoja lainasanan ja kotoisen vastineen välillä. Olen jakanut tutkimani sanat uudempiin erikoislainasanoihin sekä jo vakiintuneempiin puhekielisiin sanoihin.

4.1.1 Uudemmat erikoislainasanat

Niin sanotut erikoislainasanat ovat sanoja, jotka ovat mukautuneet suomen kielen mukaisiksi osittain, mutta sisältävät edelleen suomen kielelle vieraita äännejä ja äänneyhtymiä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kirjaimet b, d, f ja g tai sananalkuinen konsonanttiyhtymä kr, jotka eivät tyypillisesti esiinny suomen kielessä. (Iisa, Piehl, Oittinen 2003: 159–160.)

Erikoislainasanat pyritään ääntämään kirjoitusasun mukaisesti. Käytännössä ääntämys ei kuitenkaan useinkaan vastaa kirjoitusta, vaan esimerkiksi g:n tilalla äännetään virheellisesti k. Puheessa myös kuuluu usein pitkä vokaali, vaikka kirjoituksessa niitä olisi vain yksi. Eniten vaikeuksia erikoislainasanojen oikeinkirjoituksessa tuottavat tyypillisesti vokaalin pituus, konsonanttien määrä sekä erilaisten suhuäänteiden merkitseminen. (Mp.) Erikoislainat taipuvat suomen sanojen mukaisesti, ja ne kuuluvat usein jonkin erityisalan sanastoon. Sanoille on usein olemassa kotoinen vastine, jota on tapana käyttää erityisalan ulkopuolella. (Leino 2002: 204.)

Taulukossa 1 on esitetty vastaajien valintoja lainasanan ja sen kotoisen vastineen välillä.

Taulukko 1. Uudemmat erikoislainat. Vastaajien valinnat sanapareissa kotoinen vastine/erikoislaina. Erikoislainat lihavoitu. (Taulukon numero-osioon on merkitty tummennetulla kuhunkin kohtaan eniten kannatusta saaneet vaihtoehdot.)

Vastausvaihtoehdot	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset	Yhteensä
a) surumielisyys	14	18	32
b) melankolia	15	10	25
a) projekti	11	15	26
b) hanke	18	13	31
a) myötätunto	18	20	38
b) sympatia	11	8	19
a) macho	2	0	2
b) miehekäs	27	28	55
a) globaali	17	11	28
b) maailmanlaajuinen	12	17	29
a) visio	8	10	18
b) näkemys	21	18	39
a) konteksti	9	1	10
b) asiayhteys	20	27	47
a) toiminta-ajatus	20	26	46
b) missio	9	2	11
a) fontti	22	23	45
b) kirjasin	7	5	12
a) tituleerata	2	2	4
b) kutsua	27	26	53
a) feminiininen	4	3	7
b) naisellinen	25	25	50
a) laatu	26	28	54
b) kvaliteetti	3	0	3
a) funktio	7	2	9
b) tehtävä	22	26	48
a) habitus	5	7	12
b) olemus	24	21	45

Sanapareja ja niiden saamia valintamääriä tarkasteltaessa voidaan todeta, että osassa tapauksista valinta on erittäin selvä, enemmistö vastaajista on valinnut jomman kumman vaihtoehdon ja vain muutama jos kukaan toisen vaihtoehdon. Kuitenkin osassa tapauksista valinnat jakautuvat suhteellisen tasaisesti molempien vaihtoehtojen välille, vieläpä molemmissa ikäryhmissä. Kertooko tämä mahdollisesti jotakin sanan luonteesta tai yleisyydestä? Tarkastelen seuraavassa tarkemmin kutakin sanaparia ja pohdin mahdollisia syitä vastaajien valintoihin.

Sanaparissa *surumielisyyys* vs. *melankolia* molemmat kannattaa *surumielisyyttä* yhteensä 32 vastaajaa ja *melankoliaa* 25 vastaajaa. Vastaukset ovat molemmilla vaihtoehdoissa hyvin tasaisia. Nuoret aikuiset suosivat melankolia-sanaa hieman keski-ikäisiä enemmän. *Melankolia* sanana on yleinen suomalaisessa musiikkiperinteessä siinä mielessä, että suomalaisten musiikkikappaleiden sanotaan usein olevan melankolisia muunmaalaisiin verrattuna. Kyseisessä kontekstissa sanaa siis käytetään usein, josta syystä se voi myös olla monelle vastaajalle tuttu ja mieleinen.

Projekti- ja *hanke-*sanoja verrattaessa ensimmäinen saa yhteensä 26 kannattajaa ja jälkimmäinen 31. *Projekti-*sanaa kannattavat enemmän keski-ikäiset kun taas *hanke-*sanaa nuoret aikuiset. Moni keski-ikäisistä on ehkä tehnyt jo uransa aikana projektityötä. *Projekti-*sana on viime aikoina yleistynyt mm. henkilöiden tehtävänimikkeissä; useisiin yrityksiin palkataan henkilöitä esimerkiksi projektipäällikkö-nimikkeellä. Yleisestikin projekti-sanaa käytetään paljon etenkin yritysmaailmassa. Tämä saattaa osaltaan selittää *projekti-*sanon valintaa. *Hankkeen* sanana koetaan ehkä liittyvän julkishallinnon hankkeisiin ja muihin virallisempiin yhteyksiin.

Myötätunto vs. *sympatia* -sanaparissa *myötätunto* saa puolelleen yhteensä 38 vastaajaa kun taas *sympatiaa* kannattaa 19 vastaajaa. Keski-ikäiset valitsevat selvästi *myötätunto*-sanon *sympatian* sijaan kun taas nuorten aikuisten vastauksissa ei ole yhtä selvä suunta. *Sympatia* sanana on ollut suomen kielessä jo niin kauan, että se on jopa päässyt osaksi vakiintunutta sanontaa, 'teetä ja sympatiaa'. Tämä voi olla syynä siihen, miksi nuoret aikuiset eivät vierasta sanaa yhtä paljon kuin iäkkäämpi väki. He ovat ehkä tottuneet kuulemaan sanontaa lähes koko ikänsä.

Macho- ja *miehekäs*-sanoja verrattaessa vastaajien mielipide on hyvin yhteneväinen, vain 2 nuorista aikuisista valitsisi *macho*-sanana ja kaikki muut vastaajat kotoisen vastineen *miehekäs*. Valintaan vaikuttaa varmasti *macho*-sanana vieras kirjoitus- ja lausuntatapa. Suomen kielessä ei perinteisesti ole *ch*-yhdistelmää. Sanana äänneasu on myös erilainen kuin mihin suomen kielessä on totuttu, sillä sana lausutaan eri tavalla kuin se kirjoitetaan.

Sanaparissa *globaali* vs. *maailmanlaajuinen* saa *globaali* yhteensä 28 valintaa ja *maailmanlaajuinen* 29. Nuorista aikuisista 17 valitsee *globaalin* ja 12 *maailmanlaajuisen*. Keski-ikäisillä luvut ovat päinvastaiset: 17 valitsee mieluummin *maailmanlaajuisen* ja 11 *globaalin*. Keski-ikäiset siis suosivat hieman enemmän *globaali*-sanaa. *Globaali* on kirjoitus- ja äänneasultaan epätyypillinen sana suomen kielelle, sillä siinä on mukana suomen kielelle vieraat *g*- ja *b*-kirjaimet, joista toinen vieläpä sanana alussa. Monen suomalaisen suussa sana ääntyy luultavasti useimmiten 'klopaali'.

Visiota ja *näkemyksiä* verrattaessa, *vision* valitsee yhteensä 18 vastaajaa ja *näkemyksen* 39 vastaajaa. Eri-ikäryhmien välillä ei ole havaittavissa suuria eroja, sillä *näkemyksiä* kannattaa suurin osa molemmista vastaajaryhmistä. *Visio* on sana, joka on usein esillä puhuttaessa yrityksistä ja yritysmaailmasta. Yhä useampi yritys esittelee verkkosivuillaan yrityksen arvojen lisäksi yrityksen vision ja mission – näkemyksen ja toiminta-ajatuksen. Käytännössä yritys haluaa kertoa, mikä on heidän tavoitteensa, ja millä keinoilla he aikovat saavuttaa tavoitteensa. Suuremmalle osalle vastaajista kotoisa vastine näkemys on kuitenkin edelleen mieluisampi vaihtoehto vierasperäiseen visio-sanaan verrattuna. Voi olla, että vaikka *visio* olisi totuttu näkemään yritys kontekstissa, sen halutaankin pysyvän siellä, eikä sitä sen vuoksi haluta mukaan sanomalehtikieleen.

Konteksti- ja *asiayhteys* sanojen välillä ero on selkeä: vain 10 vastaajaa valitsee *konteksti*-sanana ja 47 *asiayhteys*-sanana. Keski-ikäisistä vain yksi valitsee mieluummin *kontekstin* ja kaikki muut *asiayhteys*-vaihtoehdon. Nuorista aikuisista 9 valitsee *kontekstin* ja 20 *asiayhteyden*. *Konteksti* on sana, jota käytetään etenkin akateemisissa maailmassa paljon. Koska en ole kysynyt vastaajiltani koulutustaustaa, on vaikea arvioida johtuuko sanana valinta

sen tuntemattomuudesta mahdollisesta koulutustaustasta riippuen vai onko se muuten epämieluisa vastaajille.

Toiminta-ajatus vs. *missio* -vertailussa on sama tilanne kuin *visiota* ja *näkemystä* verrattaessa. *Missio* on yritysmaailmassa käytetty sana. Vastaajista suurin osa valitsee sanomalehtitekstiin mieluummin *missio*-sanan kotoisan vastineen *toiminta-ajatuksen*: yhteensä 46 valitsee *toiminta-ajatuksen* ja 11 *mission*. *Missio*-sanan suosijoista suurin osa (9) on nuoria aikuisia. Tämän sanan kohdalla asia voisi olla samalla tavoin kuin *vision* kohdalla epäilin. *Missio*-sana on tuttu yrityskontekstista, mutta sitä ei haluta tuoda sieltä mukaan sanomalehtikieleen.

Sanaparissa *kirjasin* vs. *fontti* kumpikin ikäryhmä suosii selvästi *fontti*-sanaa. Nuorista aikuisista 22 ja keski-ikäisistä 23 valitsee *fontti*-vaihtoehdon kun *kirjasin*-sanaa pitää parempana 7 nuorta aikuista ja 5 keski-ikäistä. *Kirjasin* on perinteinen suomenkielinen sana, mutta saattaa olla nykykielessä jo hieman vanhahtava. *Fontti*-sanaa sen sijaan käytetään paljon työ- ja kouluelämässä sähköisiä dokumentteja luotaessa. Toimisto-ohjelmistojen suomenkielissä versioissa (esim. Microsoft Office) on käytössä sana *fontti* kirjasintyypistä puhuttaessa, mikä varmasti osaltaan lisää sanan yleistymistä ja hyväksyntää. Nuorempi sukupolvi ei enää välttämättä ole kuullutkaan sanaa *kirjasin*.

Kun verrataan sanoja *tituleerata* ja *kutsua*, on *kutsua* selvästi suosittu molempien ikäryhmien vastauksissa. Kummastakin ikäryhmästä vain 2 valitsee mieluummin *tituleerata*-vaihtoehdon. Sen sijaan *kutsua*-sanaa suosii nuorista aikuisista 27 ja keski-ikäisistä 26. Näyttäisi siis siltä, että *tituleerata*-lainasana ei ole voittamassa kotoista vastinetta, *kutsua*-sanaa. Omien tuntemusteni pohjalta *tituleerata* voi ehkä olla liian pöyhkeä ja pröystäilevä sana. Se kuulostaa vierasperäiseltä ja on myös kotoiseen vastineeseen *kutsua* verrattuna paljon pidempi.

Feminiininen- ja *naisellinen*-sanojen vertailussa *naisellinen* voittaa selkeästi. Kummastakin vastaajaryhmästä enemmistö, 25 vastaajaa, suosii kotoista vastinetta *naisellinen*. Nuorista aikuisista 4 ja keski-ikäisistä 3 valitsee sanan *feminiininen*. *Feminiininen* sanana voi tuottaa monelle suomalaiselle vaikeuksia jo pelkästään lausumisen vuoksi, sillä luonnostaan suomen

kielessä ei ole f-kirjaimella alkavia sanoja. Monen suussa *feminiininen* voi kääntyä lausuttavaksi muodossa 'veminiininen'.

Sanaparissa *laatu* vs. *kvaliteetti* nuorista aikuisista vain 3 valitsee *kvaliteetti*-sanan ja keski-ikäisistä ei kukaan. Sen sijaan *laatu*-sanaa suosii 26 nuorta aikuista ja 28 keski-ikäistä. *Kvaliteetti* on sanana suhteellisen uusi englannin *quality*-sanan suomennos. Ongelmaksi sanan suorassa lainaamisessa pelkän äänneasumuutoksen avulla muodostuu sananalkuinen q-kirjain, jota ei ole suomen kielessä ollenkaan, edes lainasanoissa. Ongelma on ratkaisu vaihtamalla sanan alkuu kv-yhdistelmä, joka ei sekään ole luonnollinen suomen kielelle. *Kvaliteetti* kuten *feminiininkin* aiheuttaa varmasti usealle suomalaiselle ongelmia lausumisessa.

Funktiota ja *tehtävää* verrattaessa on *tehtävä* selvästi suositumpi. Nuorista aikuisista 7 ja keski-ikäisistä 2 valitsee sanana *funktio*, kun taas *tehtävän* valitsee 22 nuorta aikuista ja 26 keski-ikäistä. Sanaparia tarkemmin katsoessa huomaa, että jo kysymyksenasettelussa itsessään on ollut haaste. Tarkemmin ajateltuna *funktion* kotoinen vastine voi kyllä hyvin olla *tehtävä*, mutta se voisi olla myös *tarkoitus*. Tämä on voinut hämätä vastaajia tämän sanaparin yhteydessä. Uskoisin, että suuri valintaan vaikuttanut tekijä on tässäkin tapauksessa ollut suomalaisille vieras sananalkuinen f-kirjain.

Habitus vs. olemus -sanaparissa voiton vie *olemus*-sana. Nuorista aikuisista 24 ja keski-ikäisistä 21 pitää sitä parempana kuin *habitus*. *Habitus*-sanan sen sijaan valitsee 5 nuorta aikuista ja 7 keski-ikäistä. *Habitus*-sanassa on suomen kielelle vieras b-kirjain, joten monen arkipuheessa sana varmasti ääntyisi 'hapitus'.

Olen koonnut taulukkoon 2 sanaparien sanat, jotka saivat molemmista vastaajaryhmistä yhteensä eniten kannatusta.

Taulukko 2. Uudemmat erikoislainat. Vastaajien suosimat vaihtoehdot sanapareista kotoinen vastine/erikoislainasana sekä prosenttiosuus kaikista vastauksista yhteensä. Erikoislaina(t) lihavoitu.

Vastausvaihtoehdot	Yhteensä
surumielisyys	32 (56%)
hanke	31 (54%)
myötätunto	38 (67%)
miehekäs	55 (96%)
maailmanlaajuinen	29 (51%)
näkemys	39 (68%)
asiayhteys	47 (82%)
toiminta-ajatus	46 (81%)
fontti	45 (79%)
kutsua	53 (93%)
naisellinen	50 (88%)
laatu	54 (95%)
tehtävä	48 (84%)
olemus	45 (79%)

Vain yksi erikoislainasana on saavuttanut vastaajien suosion yli kotoisen vastineen. *Fontti*-sana on nykyisin niin yleinen, että selvä enemmistö kaikista vastaajista valitsee sen mieluummin kuin kotoisen *kirjasin*-sanan. Sen sijaan kaikissa muissa sanapareissa kotoinen vastine on suosituampi.

Rajatapauksia on sanaparien joukossa jonkin verran. Sanat *surumielisyys*, *hanke*, *myötätunto*, *maailmanlaajuinen* ja *näkemys* ovat pärjänneet lainasanelle ainoastaan nipin napin. Näiden sanojen vastineet *melankolia*, *projekti*, *empatia*, *globaali* ja *visio* näyttävät olevan jo lähes yhtä suosittuja kotimaisten sanojen kanssa. Muutaman vuoden kuluessa näistä sanoista on mahdollista nähdä, ovatko ne hetken muoti-ilmiöitä vai saavuttavatko ne jopa suosittumman vaihtoehdon aseman, kuten *fontti* on tehnyt.

Yleisesti voidaan todeta, että vastaajat kussakin ikäryhmässä suosivat selvästi kotoista vastinetta lainasanan sijaan. Nuoret aikuiset hyväksyvät hieman enemmän lainasanoja, mutta suurta eroa eri ikäryhmien vastausten välillä ei ole.

4.1.2 Vakiintuneemmat puhekieliset sanat

Vakiintuneemmissa puhekielisissä sanoissa ollaan menty lainasanoissa jo askel eteenpäin lainautumisesta. Lainasana on omaksuttu kieleen ja siitä on jo ehditty muodostaa oma suomen kieleen sovitettu versio. Sanasta saattaa olla jo olemassa jopa lyhyempi puhekielinenkin muoto, kuten kyselyssäni sanassa *internet*, 'netti'.

Seuraavassa käyn läpi tällaiset tutkimukseni sanaparit ja selvitän, miten vastaajat suhtautuvat suoraan puhekielisiin sanavalintoihin sanomalehtitekstissä. Olen eritellyt kysymyslomakkeessa esillä olleet sanaparit ja niiden vaihtoehdot seuraavassa taulukossa.

Taulukko 3. Vakiintuneemmat puhekieliset lainat. Vastaajien valinnat sanapareissa alkuperäinen muoto/ vakiintunut puhekielinen muoto. Puhekielinen muoto lihavoitu. (Taulukon numero-osioon on merkitty tummennetulla kuhunkin kohtaan eniten kannatusta saaneet vaihtoehdot.)

Vastausvaihtoehdot	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset	Yhteensä
a) netti	2	6	8
b) internet	27	22	49
a) matkapuhelin	20	21	41
b) kännykkä	9	7	16
a) vähän	7	16	23
b) hieman	22	12	34
a) sähköposti	29	26	55
b) meili	0	2	2
a) pilleri	14	17	31
b) tabletti	15	11	26
a) kalja	2	2	4
b) olut	27	26	53
a) iso	4	11	15
b) suuri	25	17	42
a) linja-auto	22	22	44
b) bussi	7	6	13

Netti vs. *internet* -sanaparia tarkasteltaessa saa *internet*-sana suuremman suosion. Tämä on mielestäni mielenkiintoista ottaen huomioon, kuinka paljon pelkkää *netti*-sanaa itse asiassa näkee kirjoitettuna sanomalehtikieleenkin. Vastaajista jopa 49 valitsee kuitenkin mieluummin alkuperäisen *internet*-vaihtoehdon.

Matkapuhelin vs. *kännykkä* -sanaparissa vastaajat valitsevat mieluummin vaihtoehdon *matkapuhelin*. Nuorista aikuisista 20 ja keski-ikäisistä 21 valitsee *matkapuhelin*-sanan. Nuorista aikuisista 9 ja keski-ikäisistä 7 vastaajaa taas valitsee *kännykkä*-vaihtoehdon. Tämäkään vaihtoehdo ei siis ole täysin poissuljettu. Itseäni tämä sanapari hieman yllätti, sillä kuvittelin *kännykän* olevan jo niin vakiintunut nimitys laitteelle, että se voitaisiin hyväksyä sanomalehtitekstiin. Nähtävästi vastaajani eivät kuitenkaan jaa mielipidettäni.

Vähän vs. *hieman* -sanapari aiheuttaa vastauksissa enemmän hajontaa. Nuoret aikuiset valitsevat mieluummin *hieman*-vaihtoehdon, heistä 22 kannattaa sitä ja 7 toista vaihtoehtoa vähän. Sen sijaan keski-ikäisten vastaukset ovat jakautuneet tasaisemmin: 16 valitsee *vähän* ja 12 *hieman*.

Sähköpostia ja *meiliä* tarkasteltaessa selvästi suosituimpi vaihtoehto on 55 vastaajan kannattama *sähköposti*. Nuorista aikuisista 29 valitsi tämän vaihtoehdon eikä yksikään meiliä. Keski-ikäisistä 26 valitsi *sähköposti*-sanan ja 2 *meili*-sanan. Sanaparin kohdalla on hyvä ottaa huomioon *meili*-sanasta käytetyt erilaiset puhekielen muodot. Vastaajilla ei esimerkiksi ollut tässä kohtaa mahdollisuutta ottaa kantaa siihen, valitsisivatko he puhekielisen muodon, jos se olisi kirjoitettu toisella tavoin, *maili*.

Pilleri vs. *tabletti* -sanapari aiheuttaa kaikista sanapareista eniten hajontaa. Yhteensä 31 vastaajaa valitsee *pillerin* ja 26 *tabletin*. Nuoret aikuiset ovat suhteellisen tasaisesti jakautuneet 14 vastaajalla *pilleriin* ja 15 *tablettiin*. Keski-ikäisillä ei myöskään ole suurta eroa vastaajamäärissä, sillä 17 kannattaa *pilleriä* ja 11 *tablettia*.

Kalja vs. *olut* -parissa suosituimpi vaihtoehto kaikkien vastaajien keskuudessa on *olut*-sana, joka saa 53 vastaajan kannatuksen. Molemmista ryhmistä vain 2 vastaajaa valitsee *kalja*-vaihtoehdon. Nuorista aikuisista loput 27 kannattaa *olut*-sanaa, samoin kuin keski-ikäisistä 26 henkilöä.

Iso- ja *suuri*-sanoja verrattaessa vastauksissa on jonkin verran hajontaa. Suositumpi vaihtoehto on *suuri*, jota kannattaa 42 vastaajaa. Nuorista aikuisista *suuri*-sanan valitsee 25 vastaajaa, kun 4 valitsee *iso*-sanan. Keski-ikäisten joukossa sen sijaan on enemmän hajontaa. Heidän joukostaan 17 valitsee *suuri*-sanan ja 11 *iso*-sanan.

Sanoja *linja-auto* ja *bussi* verrattaessa *linja-auto* on selvästi suosituimpi vastaajajoukon keskuudessa 44 vastaajan valitessa sen. Nuorista aikuisista 22 kannattaa *linja-auto*-sanaa ja 7 *bussi*-sanaa. Keski-ikäisistä vastaavasti samalla tavoin jakautuen 22 kannattaa *linja-auto*-sanaa ja 6 *bussi*-sanaa.

Taulukko 4. Vakiintuneemmat puhekieliset lainat. Vastaajien suosimat vaihtoehdot sanapareissa alkuperäinen muoto/ vakiintunut puhekielinen muoto sekä prosenttiosuus kaikista vastauksista yhteensä. Puhekielinen muoto lihavoitu.

Vastausvaihtoehdot	Yhteensä
internet	49 (89%)
matkapuhelin	41 (72%)
hieman	34 (60%)
sähköposti	55 (96%)
pilleri	31 (54%)
olut	53 (93%)
suuri	42 (74%)
linja-auto	44 (77%)

Vakiintuneemmista puhekielisistä lainoista puhuttaessa suurempaa hajontaa aiheuttavat ainoastaan *hieman* ja *pilleri*. *Pilleri* on myös sanoista ainoa, jossa puhekielisempi muoto saa suuremman suosion kuin kirjakielisempi vaihtoehto.

Vastaajat ovat suhteellisen yksimielisiä kaikissa muissa tapauksissa edellämainittua kahta lukuunottamatta.

4.2 PUHEKIELISET RAKENTEET

Puhekielen ja uuden lainasanaston lisäksi sanomalehtikielessä on alkanut esiintyä yhä enemmän puhekielestä tuttuja rakenteita. Erityisen yleisiä rakenteellisesti puhekieliset ilmaisut ovat omien kokemusteni perusteella silloin kun lainataan jonkun sanomisia suoraan esimerkiksi haastattelussa. Esittelen seuraavassa kyselyssäni mukana olleet kieliopillisesti virheelliset rakenteet sekä vastaajieni mielipiteen siitä, mitkä niistä ovat tai eivät ole hyväksytyjä sanomalehtikielessä. Tutkimiani ilmiöitä ovat *alkaa tehdä* -rakenne, passiivin käyttö monikon 1. persoonan asemesta, sijapäänteen käyttö adposition sijaan, lauseenvastikkeen käyttö, *se* ja *ne* 3. persoonan pronomineina sekä possessiivisuffiksien poisjäätty.

4.2.1 *Alkaa tehdä* -rakenne

Kotimaisten kielten keskuksen suosituksen mukaan huolitellussa kirjoitetussa kielessä käytetään rakennetta *alkaa tehdä*. Vaikka rakenne "alkaa tekemään" on yleistynyt arkisemmassa tyylilajissa ja varsinkin puhutussa kielessä, se ei ole ainakaan vielä huoliteltuun kirjoitettuun kieleen suositeltava muoto. Suomen kielen lautakunta on viimeksi käsitellyt *alkaa tehdä* -rakennetta vuonna 2004 eikä antanut tuolloin uutta suositusta. (Kotus.)

Murteissa *alkaa tehdä* -rakenteesta käytetään yleisesti *alkaa tekemään* -muotoa. *Alkaa tekemään* -muotoa käytetään läntisissä murteissa, kun taas itäisissä murteissa suositaan *alkaa tehdä* -muotoa. Vanhastaan ilmaisusta on käytetty myös muotoa *ruveta tekemään*, jota nykypuhujat karttavat. (Maamies 1996.)

Taulukossa 5 esitellyssä tapauksessa 1 mallivirkkeet ovat suoria sitaatteja.

Taulukko 5. *Alkaa tehdä* vs. *alkaa tekemään* -muoto, tapaus 1.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) – Emme voi olla tyytyväisiä ennen kuin <i>alamme voittaa</i> , Ilveksen kapteeni Martti Järventie kertoo.	14	13
b) – Emme voi olla tyytyväisiä ennen kuin <i>alamme voittamaan</i> , Ilveksen kapteeni Martti Järventie kertoo.	15	15
Yhteensä:	29	28

Tapauksessa 5 vastaukset jakautuvat erittäinkin tasaisesti molemmissa vastaajaryhmissä. Karkeasti ottaen puolet sekä nuorista aikuisista että keski-ikäisistä hyväksyy puhekielisen muodon käytön.

Taulukossa 6 erittelen tapauksen 2 vastausmäärät. Tapauksessa 2 kyse on normaalista virkkeestä, jossa ei ole mukana sitaattia.

Taulukko 6. Alkaa tehdä vs. alkaa tekemään -muoto, tapaus 2.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) Ääniä <i>aletaan laskemaan</i> klo 20, ja tulokset tulevat klo 21.	9	3
b) Ääniä <i>aletaan laskea</i> klo 20, ja tulokset tulevat klo 21.	20	25
Yhteensä:	29	28

Kun kyseessä ei ole virke, jossa olisi mukana sitaatti, tulokset ovat hyvin erilaisia edelliseen tapaukseen verrattuna. Tavallisessa virkkeessä enää kolmasosa nuorista aikuisista hyväksyy virheellisen muodon ja keski-ikäisistä vain 3 vastaajaa.

4.2.2 Passiivin käyttö monikon 1. persoonan asemesta

Puhekielessä, sekä virallisemmassa että vapaammassa rekisterissä, käytetään monikon 1. persoonan *-mme*-päätteisten verbimuotojen sijaan yleisesti passiivimuotoja. Sanotaan siis *me mennään* eikä *me menemme*, kuten kieliopit suosittelevat. Piirre on alunperin peräisin itämurteista. Tämän muodon käyttö aiheuttaa jo yleisesti ongelmia mm. suomen kielen objektisääntöihin (esim. *me ostamme auton* vs. *me ostetaan auto*). (Paunonen 2003: 200.)

Kyselylomakkeessani pyysin vastaajia valitsemaan eri vaihtoehdoista sen, mikä heidän mielestään sopii parhaiten sanomalehtitekstiin. Valittavana oli virke, jossa käytetään monikon 1. persoonassa kieliopin mukaista *-mme*-muotoa, virke, jossa passiivia käytetään yhdessä monikon 1. persoonan pronominin *me* kanssa sekä virke, jossa tekijä on häivytetty ja käytössä on pelkkä passiivi.

Tapauksessa 7 esimerkkipirkkeenä on virke, joka sisältää suoran sitaatin.

Taulukko 7. Puhekielinen monikon 1. persoona, tapaus 1.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) – Ensi viikolla <i>me neuvotellaan</i> EU-tuista, kertoo pääministeri Katainen.	0	0
b) – Ensi viikolla <i>neuvotellaan</i> EU-tuista, kertoo pääministeri Katainen.	9	4
c) – Ensi viikolla <i>neuvottelemme</i> EU-tuista, kertoo pääministeri Katainen.	20	24
Yhteensä:	29	28

Tapauksessa 1 kummankin ikäryhmän vastaajat vierastavat ensimmäistä vaihtoehtoa, jossa esiintyy puhekielisin ilmaisu *me neuvotellaan*. Selvästi suosituin vaihtoehto molempien ikäryhmien keskuudessa on *neuvottelemme*, joka on suositellun oikeinkirjoituksen mukainen. Noin kolmaosa (9) nuorista aikuisista, samoin kuin 4 keski-ikäistä valitsee vaihtoehdon *neuvotellaan*, jossa persoona on häivytetty kokonaan passiivin taakse.

Esimerkkivirkkeessä mainitaan puhujan olevan senhetkinen pääministeri, joka voi osaltaan vaikuttaa kielimuodon valintaan. Pääministerin ehkä oletetaan puhuvan mahdollisimman virallisesti.

Toisessa tapauksessa kyseessä oli virke, jossa ei ole ollenkaan sitaattia.

Taulukko 8. Puhekielinen monikon 1. persoona, tapaus 2.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) Kurkun pilkkomisen jälkeen <i>otetaan</i> käsittelyyn tomaatit.	14	10
b) Kurkun pilkkomisen jälkeen <i>me otetaan</i> käsittelyyn tomaatit.	0	0
c) Kurkun pilkkomisen jälkeen <i>otamme</i> käsittelyyn tomaatit.	15	18
Yhteensä:	29	28

Tapauksessa 2 vastauksissa on pientä hajontaa. Nuoret aikuiset jakautuvat suunnilleen kahtia mielipiteineen siitä, onko parempi käyttää *-mme*-loppuista muotoa vai häivyttää puhuja passiivin taakse. Keski-ikäisistä kaksi kolmasosaa (18) sen sijaan valitsee persoonan sisältävän *-mme*-muodon ja yksi kolmasosa (10) pelkän passiivimuodon. Kummankin ryhmän kaikki vastaajat vierastavat puhekielistä *me otetaan* -muotoa.

4.2.3 Sijapäättteen käyttö adposition sijaan

Adpositiot ovat taipumattomia, vajaaparadigmajaisia sanoja, jotka ilmaisevat olion tai asian suhteen johonkin toiseen entiteettiin. Adpositiot ovat merkitykseltään spesifimpiä kuin sijapäätteet, joita käytetään useammissa merkityksissä (VISK § 687.) Puhekielessä adpositioiden sijaan voidaan käyttää eri sijamuodoissa taivutettuja sanoja. Esimerkiksi adessiivi ilmaisee tyypillisesti jonkin päällä tai lähellä olemista (*pöydällä, kirkonkylällä*). Se voi ilmaista myös esimerkiksi aikaa tai tapaa (*aamulla, sormilla*) tai olla-verbin kanssa yhdessä omistussuhdetta (*Maijalla on tikkukaramelli.*).

Puheessa adessiivia voidaan kuitenkin käyttää myös ilmaisemaan jossakin olemista (Leino 2002: 62–63.) Esittelen seuraavassa tutkimusaineistossani esiintyvät adessiivimuodot, joissa vastaajilla on ollut vaihtoehtona valita puhekielinen tai oikeinkirjoituksen mukainen vaihtoehto. Taulukossa 9 on virkemuoto, jossa on suora lainaus. Taulukoissa 10 ja 11 on tavallinen virke ilman sitaattia.

Taulukko 9. Puhekielisen adessiivimuodon käyttö sanomalehtikielessä, tapaus 1.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) – Aion käydä <i>Kataisella</i> keskustelemassa tästä, Stubb lupaa.	0	1
b) – Aion käydä <i>Kataisen luona</i> keskustelemassa tästä, Stubb lupaa.	29	27
Yhteensä:	29	28

Taulukko 10. Puhekielisen adessiivimuodon käyttö sanomalehtikielessä, tapaus 2.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) Arto kävi useita kertoja <i>Johannan luona</i> Helsingissä.	29	26
b) Arto kävi useita kertoja <i>Johannalla</i> Helsingissä.	0	2
Yhteensä:	29	28

Taulukko 11. Puhekielisen adessiivimuodon käyttö sanomalehtikielessä, tapaus 3.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) <i>Joulupukilla</i> käy paljon vieraita joulukuussa.	5	5
b) <i>Joulupukin luona</i> käy paljon vieraita joulukuussa.	24	23
Yhteensä:	29	28

Tapauksissa 1 ja 2 enemmistö molempien ikäryhmien vastaajista valitsee oikeinkirjoituksen mukaisen muodon. Nuorista aikuisista kaikki valitsevat oikeinkirjoituksen mukaisen muodon molemmissa tapauksissa. Tapauksessa 1 keski-ikäisten joukosta 1 vastaaja valitsee adessiivimuodon. Tapauksessa 2 keski-ikäisistä 2 vastaajaa valitsee adessiivimuodon. Kolmas tapaus on ainoa, jossa hieman useampi on valinnut oikeinkirjoituksen vastaisen muodon, mutta tässäkin tapauksessa enemmistö vastaajista suosii oikeinkirjoituksen mukaista muotoa.

Kaikissa tapauksissa esimerkkivirkkeet ovat mielestäni osuvia oikeinkirjoituksen alkuperäistä tarkoitusta pohdittaessa siinä mielessä, että pirunsarvet päässä virkkeen tarkoituksen voisi ymmärtää halutessaan väärin. Kun Stubb sanoo käyvänsä *Kataisella*, Arto *Johannalla* tai vieraat *Joulupukilla*, ilmaus voidaan ymmärtää monin eri tavoin. Onko kyseessä esimerkiksi Katainen-, Johanna- tai Joulupukki-niminen kulkuneuvo, jolla käydään jossakin tai polttoaine, jolla kyseinen vierailija käy? Tämä on tietysti hyvin kärjistettyä väärin lukemista.

Jotakin varten sovitusta tai ennustetusta ajankohdasta puhuttaessa käytetään yleensä translatiivia tai allatiivia silloin kuin ajankohta on pitempikestoinen kuin kellonajan ilmaisema (esim. *perjantaiksi/perjantaille*) (VISK § 1250). Kyselyssäni kysyin vastaajilta

kumpaa muotoa he suosivat. Tähän ei ole olemassa oikeaa tai väärää vastausta, mutta mielestäni on kiinnostavaa, nouseeko jompi vaihtoehto selvästi yli toisen.

Taulukko 12. Ennustetusta ajankohdasta puhuminen sanomalehtikielessä, tapaus 1.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) – Koko koulun lukujärjestykset on jo tehty <i>ensi vuodeksi</i> , rehtori kertoo.	11	10
b) – Koko koulun lukujärjestykset on jo tehty <i>ensi vuodelle</i> , rehtori kertoo.	18	18
Yhteensä:	29	28

Taulukko 13. Ennustetusta ajankohdasta puhuminen sanomalehtikielessä, tapaus 2.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) <i>Ensi vuodelle</i> on odotettavissa huomattavia leikkauksia perustoimeentuloon.	19	16
b) <i>Ensi vuodeksi</i> on odotettavissa huomattavia leikkauksia perustoimeentuloon.	10	12
Yhteensä:	29	28

Puhuttaessa ennustetusta ajankohdasta, vastaukset jakautuvat. Ikäryhmät vastaavat toisiinsa verrattuna molemmissa esimerkkitapauksissa hyvin samalla tavalla. Ensimmäisessä tapauksessa rakenne esiintyy sitaattilauseessa ja toisessa tapauksessa perinteisessä lauseessa. Kummassakaan tapauksessa kumpikaan kirjoitustapa ei nouse merkittävästi suositummaksi toiseen verrattuna. Voidaan siis sanoa, että translatiivin että allatiivin käyttö tässä rakenteessa on vastaajajoukon mielestä hyväksyttyä sanomalehtikielessä.

4.2.4 Lauseenvastikkeet

Lauseenvastikkeiden sanotaan olevan kirjoitetussa kielessä keskimäärin kymmenen kertaa yleisempiä kuin puhutussa kielessä. Puheessa käytetään usein leksikaalistuneita lauseenvastikkeita kuten *näin ollen* tai *suoraan sanoen*. Monimutkaisempia ja erikoisempia

lauseenvastikkeita vältetään. Lauseenvastikerakenne ei siis ilmene puhutussa kielessä kovin monimuotoisena. (Hakulinen ym. 2002.) Tässä alaluvussa tarkastelen sitä, valitsevatko vastaajat lauseenvastikkeellisen vai konjunktioita sisältävän vaihtoehdon sanomalehtikieleen.

Kysymyksessä vastaaja sai valita neljästä vaihtoehdosta mieleisensä. Vaihtoehtojen joukossa oli virkkeitä, joissa oli yksi tai useampia lauseenvastikkeita sekä virkkeitä, joissa sama rakenne oli toteutettu konjunktioiden avulla. Taulukossa 14 on esitelty vastausten jakauma sekä nuorilla aikuisilla että keski-ikäisillä.

Taulukko 14. Lauseenvastikkeiden valinta sanomalehtitekstiin.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) Vastaaja sanoi tunteneensa itsensä surulliseksi, kun oli tehnyt sellaista.	5	7
b) Vastaaja sanoi tunteneensa itsensä surulliseksi tehtyään sellaista.	17	6
c) Vastaaja sanoi, että oli tuntenut itsensä surulliseksi, kun oli tehnyt sellaista.	0	6
d) Vastaaja sanoi, että oli tuntenut itsensä surulliseksi tehtyään sellaista.	7	9
Yhteensä:	29	28

Taulukosta on havaittavissa, että keski-ikäisillä hajonta on hieman suurempaa kuin nuorilla aikuisilla. Nuoret aikuiset valitsevat kaikista mieluiten mahdollisimman tiiviin kirjoitusasuun, jossa on useampia lauseenvastikkeita, eikä kukaan valitse muotoa, jossa ei ole yhtään lauseenvastiketta. Sen sijaan keski-ikäisten vastaukset jakautuvat suhteellisen tasaisesti kaikille neljälle vaihtoehdolle. Heidän mielestään kirjoitettuun kieleenkin sopivat puhekielessä usein käytetyt että- ja kun-konjunktio.

Toisessa tapauksessa olen käyttänyt lauseenvastiketapausta, jossa on mukana vakiintunut *elää syödäkseen–syödä elääkseen* -sanonta. Taulukossa 15 on esitelty vastausten jakauma tässä tämän tapauksen kohdalla.

Taulukko 15. Lauseenvastikkeiden valinta sanomalehtitekstiin, kun mukana vakiintunut sanonta.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) – Syön elääkseni enkä elä syödäkseni, tiivistää 10 kiloa laihduttanut mies.	29	26
b)– Syön, että eläisin, enkä elä, että söisin, tiivistää 10 kiloa laihduttanut mies.	0	0
c) – Syön elääkseni, enkä elä, että söisin, tiivistää 10 kiloa laihduttanut mies.	0	0
d) – Syön, että eläisin, enkä elä syödäkseni, tiivistää 10 kiloa laihduttanut mies.	0	2
Yhteensä:	29	28

Taulukon 15 perusteella voidaan todeta, että kaikki nuoret aikuiset valitsevat vakiintuneen muodon, jossa on mukana kaksi lauseenvastiketta. Sen sijaan keski-ikäisistä 2 valitsee vaihtoehdon, jossa ei ollut mukana toista vakiintunutta lauseenvastiketta.

4.2.5 *Se* ja *ne* 3. persoonan pronomineina

Hän- ja *he-*muotoja käytetään murteissa hyvin harvoin. Lähinnä niitä käytetään kahdessa merkityksessä, vähättelyssä ja referoinnissa. Useimmissa murteissa nämä muodot korvataan pronomineilla *se* ja *ne*. (Vilppula 1989.)

Käsittelen tässä alaluvussa tarkemmin *se-* ja *ne-*pronomien käyttöä 3. persoonan pronomineina. Kysymyksessä vastaajat saivat valita kussakin tapauksessa kahdesta virkevaihtoehdosta. Toisessa virkkeessä oli käytetty puhekielen muotoa *se/ne* kieliopin mukaisen *hän/he-*muodon sijaan ja toisessa vaihtoehdossa oli kieliopin mukainen vaihtoehto. Olen tarkoituksella valinnut esimerkkitaapauksiin virkeparin, jossa virheellinen ja oikea sanamuoto esiintyvät sitaatin sisällä sekä virkeparin, jossa ei ole sitaattia. Tarkastelen seuraavaksi kutakin tapausta yksityiskohtaisemmin.

Taulukoihin 16 ja 17 olen eritellyt kaksi tapausta, joissa vaihtoehtoina olivat *se-* tai *hän-*pronomini yksikön 3. persoonasta puhuttaessa. Taulukoista 16–18 on nähtävissä selkeästi sekä nuorten aikuisten että keski-ikäisten suosivan oikeinkirjoitusopin mukaista muotoa yksikön 3. persoonassa kaikissa kolmessa tapauksessa.

Taulukko 16. Se-pronomini vs. hän-pronomini yksikön 3. persoonassa, tapaus 1.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) Timo on tarkka poika. <i>Se</i> laskee eurot ja sentit viimeisen päälle, eikä kukaan saa ylimääräistä.	3	0
b) Timo on tarkka poika. <i>Hän</i> laskee eurot ja sentit viimeisen päälle, eikä kukaan saa ylimääräistä.	26	28
Yhteensä:	29	28

Muutama nuori aikuinen on valinnut tapauksessa 1 oikeinkirjoituksen vastaisenkin muodon.

Huolimatta siitä, että tapauksessa 2 on kyse suorasta sitaatista, vastaajat ovat valinneet oikeinkirjoitusopin mukaisen muodon.

Taulukko 17. Se-pronomini vs. hän-pronomini yksikön 3. persoonassa, tapaus 2.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) – <i>Hän</i> on säilynyt hyvin, kertoo Arajärvi vaimostaan.	29	28
b) – <i>Se</i> on säilynyt hyvin, kertoo Arajärvi vaimostaan.	0	0
Yhteensä:	29	28

Tapauksessa 2 huomionarvoista on toki se, että erisnimi Arajärvi viittaa luultavasti vastaajien mielessä Suomen senhetkisen presidentin Tarja Halosen puolisoon Pentti Arajärveen. Presidentistä puhuttaessa luultavasti halutaan käyttää mahdollisimman virallista ja kohteliasta sävyä. Toki vastaajat olisivat ilman muuta voineet valita samoin, vaikka kyseessä olisikin ollut toinen sukunimi.

Tapauksessa 3 on myös kyseessä virkemuoto, jossa sanoja on käytetty suorassa sitaatissa. Tässä esimerkissä *se*-pronomini on virkkeessä allatiivimuodossa.

Taulukko 18. Se-pronomini vs. hän-pronomini yksikön 3. persoonassa, tapaus 3.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) – Sanoin <i>sille</i> , että olen oikea mies tähän tehtävään, puheenjohtaja nauraa.	4	2
b) – Sanoin <i>hänelle</i> , että olen oikea mies tähän tehtävään, puheenjohtaja nauraa.	25	26
Yhteensä:	29	28

Taulukon 18 perusteella näyttäisi siltä, että muutamat vastaajat sallivat *se*-muodon, mutta enemmistö valitsee silti oikeinkirjoituksen mukaisen *hän*-pronominin.

Taulukoissa 19 ja 20 olen eritellyt vastaajien mielipidettä *ne*- tai *he*-pronominien käytöstä kahdessa esimerkkitapauksessa.

Taulukko 19. Ne-pronomi vs. he-pronomini monikon 3. persoonassa, tapaus 1.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) Sisarukset eivät aina tule toimeen, <i>he</i> tappelevat usein.	28	27
b) Sisarukset eivät aina tule toimeen, <i>ne</i> tappelevat usein.	1	1
Yhteensä:	29	28

Kuten taulukosta 6 nähdään, tapauksessa 1 nuoret aikuiset ja keski-ikäiset näyttäisivät olevan samaa mieltä, ja suurin osa kummastakin ryhmästä on valinnut oikeinkirjoituksen mukaisen vaihtoehdon.

Taulukon 20 tapauksessa 2 on nähtävissä enemmän hajontaa vastauksissa.

Taulukko 20. Ne-pronomi vs. he-pronominin monikon 3. persoonassa, tapaus 2.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) – Jotain <i>ne</i> puhuivat veroista, kertoo katsoja.	11	5
b) – Jotain <i>he</i> puhuivat veroista, kertoo katsoja.	18	23
Yhteensä:	29	28

Tapauksessa 2 molempien ryhmien vastaukset jakautuvat molempiin vaihtoehtoihin. Nuoret aikuiset näyttäisivät suosivan oikeinkirjoituksen vastaista muotoa hieman keski-ikäisiä enemmän. Yhtenä vaikuttavana tekijänä voi olla virkemuoto, jossa on suora sitaatti haastateltavalta. Käsittelen puhekielisyyttä sitaateissa tarkemmin luvussa 5.2. Itse tulkitseen *ne*-pronominin hyväksynnän myös siinä valossa, että virkkeestä voisi päätellä haastateltavan henkilön edustavan tavallista kansalaista, joka puhuu ehkä eduskunnan tai muun päättävän elimen toiminnasta. Tällöin vastaaja saattaa samaistua puhujaan paremmin, jolloin voidaan käyttää pronominia *ne* etäännyttämään itseä tuosta päättävästä joukosta.

Yhteenvedon voidaan todeta, että *se* ja *ne* 3. persoonan pronomineina eivät ole vastaajajoukkoni mukaan kovin hyväksytyjä sanomalehtikielessä. Suurimmassa osassa tapauksista molempien vastaajaryhmien enemmistö valitsi mieluummin oikeinkirjoituksen mukaisen *hän*- tai *he*-muodon.

4.2.6 Possessiivisuffiksien poisjäänti

Possessiivisuffiksit ovat nomineihin ja nominaalisiin muotoihin kiinnittyviä tunnuksia, jotka ilmaisevat, mikä persoona on kyseessä. Possessiivisuffikseja on yhteensä kuusi kappaletta: 1. ja 2. persoonassa on yksikön sekä monikon suffiksit ja 3. persoona on luvun suhteen neutraali; sen suffikseja ovat *-nsA** ja *-Vn*. (VISK § 95.)

Nominatiivissa ja yksikön genetiivissä possessiivisuffiksi liittyy aina vokaalivartaloon. Taivutuspäätteen loppu-*n* ja *-t* jäävät pois possessiivisuffiksin edeltä. Nominien

possessiivisuffiksilliset muofot ovat siis samanasuisia yksikön nominatiivissa ja genetiivissä sekä monikon nominatiivissa. (Mp.)

Olen eritellyt taulukkoon 21 tapauksen 1, jossa possessiivisuffiksin sisältävä ilmaus on virkkeessä, joka on suoran sitaatti.

Taulukko 21. Possessiivisuffiksien käyttö sanomalehtikielessä, tapaus 1.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) – Anna <i>minun kyltti</i> takaisin! huutaa mielenosoittaja poliisille.	2	2
b) – Anna <i>minun kylttini</i> takaisin! huutaa mielenosoittaja poliisille.	2	6
c) – Anna <i>kylttini</i> takaisin! huutaa mielenosoittaja poliisille.	23	20
Yhteensä:	29	28

Tapauksessa 1 kummassakin ikäryhmässä enemmistö vastaajista kallistuu oikeinkirjoituksen mukaiseen muotoon *kylttini*. Tässä muodossa on ilmaistu omistussuhde possessiivisuffiksin avulla, mutta omistajuutta ei ole erikseen korostettu persoonapronominilla. Keski-ikäisistä vastaajista noin viidesosa (6) ja nuorista aikuisista 2 vastaajaa on kuitenkin valinnut muodon, jossa persoonapronomini on korostamassa omistussuhdetta. Molemmista ikäryhmistä 2 vastaajaa on valinnut muodon, jossa on selvästi puhekielinen muoto; omistussuhde on ilmoitettu persoonapronominin avulla, mutta possessiivisuffiksi puuttuu.

Taulukossa 22 esittelen tapauksen, jossa possessiivisuffiksin sisältävä ilmaus on osana tavallista virkettä.

Taulukko 22. Possessiivisuffiksien käyttö sanomalehtikielessä, tapaus 2.

Vastausvaihtoehto	Nuoret aikuiset	Keski-ikäiset
a) <i>Jalkani</i> ovat hapoilla jo puolimaratonin jäljiltä.	26	27
b) <i>Minun jalat</i> ovat hapoilla jo puolimaratonin jäljiltä.	0	0
c) <i>Minun jalkani</i> ovat hapoilla jo puolimaratonin jäljiltä.	3	1
Yhteensä:	29	28

Tapauksessa 2 enemmistö vastaajista on valinnut saman muodon kuin edellisessäkin tapauksessa; ilmaisun, jossa omistussuhde on ilmoitettu possessiivisuffiksien avulla, mutta omistajuutta ei ole korostettu persoonapronominilla. Nuorista aikuisista 3 ja keski-ikäisistä vastaajista 1 suosii muotoa, jossa persoonapronomini on korostamassa omistussuhdetta possessiivisuffiksien lisäksi. Kukaan vastaajista ei valinnut oikeinkirjoitusopin vastaista muotoa, josta puuttuu possessiivisuffiksi.

5 KIRJAKIELI JA PUHEKIELI: MILLAISIA NE OVAT JA MITEN NIITÄ SAA KÄYTTÄÄ PUHEKIELESSÄ

Käyn tässä luvussa läpi kyselyn avoimissa kysymyksissä ilmi tulleita vastaajien mielipiteitä kirjakieleen ja puhekieleen liittyen. Erittelen myös vastauksissa ilmi tulleita puhekieleen kohdistuvia asenteellisuuksia. Luvussa 5.1 käsittelen vastaajien käsityksiä puhekielen ja kirjakielen eroista. Tarkoitukseni on selvittää vastaajien kompetenssi erottaa puhekieli ja kirjakieli toisistaan. Luvussa 5.2 käyn läpi tilanteita, joissa vastaajien mielestä on tai ei ole sallittua käyttää puhekieltä sanomalehtitekstissä.

5.1 PUHEKIELI JA KIRJAKIELI – MITÄ EROA NIILLÄ ON?

Vastaajia pyydettiin kuvailemaan lyhyesti käsitystään sitä, mitkä ovat puhekielen ja kirjakielen erot. Pääsääntöisesti vastaajilla on kouluopetuksen mukainen käsitys siitä, että kirjakieli on jotakin *virallista* ja *oikeaa*, ja puhekieli on *vapaata* ja *rentoa*. Yleisesti ottaen vastaajat katsovat puhekielen ja kirjakielen eroavan toisistaan paljon, ja uskovat tunnistavansa niiden erot.

Käydessäni läpi nuorten aikuisten ja keski-ikäisten vastauksia, ne eivät eronneet toisistaan paljonkaan. Puhekieltä kuvailtiin sanoilla *arkinen*, *arkipäiväinen*, *ei harkittu*, *elävä*, *epäselvä*, *epävirallinen*, *huoleton*, *huolimaton*, *luonnollinen*, *lyhyt*, *monimuotoinen*, *mukautuva*, *murrepitoinen*, *muuttuva*, *persoonallinen*, *rento*, *soljuva*, *taipuisa*, *tilannesidonnainen*, *vaihteleva*, *vapaa*, *vivahteikas*, *voimakas*, *värikäs* ja *yksinkertainen*. Kirjakieltä taas kuvailtiin ilmauksilla *aina samanlainen*, *asiallinen*, *harkittu*, *jäsennelty*, *kankea*, *kieliopillisesti korrekti*, *muodollinen*, *normeihin perustuva*, *oikeaoppinen*, *perustuu opeteltaviin sääntöihin*, *puhdas*, *sovittuihin sääntöihin perustuva*, *strukturoidu*, *tönkkö*, *vaikeaselkoinen*, *virallinen*, *virheetön*, *yleisesti hyväksytty* ja *äidinkielen mukainen*.

Vastauksista kuultaa monessa kohtaa läpi vastaajan asenne kielimuotoa kohtaan. Pääsääntöisesti tulkitsem vastaukset siten, että vastaaja suosii puhekieltä ja kokee kirjakielen vieraaksi ja itselleen epämieluisaksi.

kuten esimerkeissä 1–4.

- (1) – *Puhekieli voi olla "huolimatonta" ja huoletonta, kirjakieli ei. Puhekielessä voi suosia rauhassa murretta, kirjakielessä ei.*(K)
- (2) *Kirjakieli on muodollista,puhekieli monimuotoista,vivahteikasta ja vapaammin muodostettua.*(K)
- (3) *Kirjakielen tulisi olla harkittua, jäsenneltyä ja kieliopillisesti korrektia; puhekielessä voi ja pitääkin olla vapaampi.*(K)
- (4) *Puhekielessä ei oo nii väliä puhuuko oikein. -- Kirjakieli on tönkömpää ja sanojen päätteet pitää olla oikein ja mukana. Pilkuista yms. puhumattakaan -. (N)*

Kaikista esimerkeistä käy ilmi vastaajan suhtautuminen. Heidän mielestään puhekielessä ihminen pystyy ilmaisemaan itseään huolettomammin ja vapaammin, kun taas kirjakieli koetaan rajoittavaksi ja hankalaksi, jopa ilmaisua rajoittavaksi.

Puhekieltä kuvatessaan osa vastaajista ilmoitti puhekielen olevan *tilannesidonnaista*. Osa vastaajista raapaisikin hieman tämän tutkimuksen lähtökohtaa, ja lähti puhekielen ja kirjakielen kuvauksissaan liikkeelle siitä, milloin ja millaisissa tilanteissa näitä kahta kielimuotoa voi käyttää. Esimerkeissä 5–7 vastaajat kuvailevat kielimuodon lisäksi, mihin tilanteisiin se soveltuu.

- (5) *Kirjakieli on asiallisempaa, sekä virallisempaa. Sitä käytetään kirjoitetussa tekstissä (lehdet, kirjat yms.). -- Puhekieltä käytetään useammin puhuessa ja kahden ihmisen välisessä kommunikoinnissa, kuten tekstiviestit yms.*
- (6) *Lyhyesti, puhekieltä puhutaan ja kirjakielellä kirjoitetaan. Puhekieltä käytetään kirjoitettuna lähinnä epävirallisissa teksteissä (chatit, tekstiviestit, sosiaalinen media...) ja lehtijuttujen sitaateita, joissa esimerkiksi korostetaan jotain tiettyä puhetyyliä.*
- (7) *Kirjakieltä käytetään erilaisissa julkaisuissa ja puhekieltä pyritään niissä välttämään. Puhekielellä kommunikoimme toistemme kanssa arjen tilanteissa. –*

Esimerkin 5 vastaaja lähestyy jo hieman tutkimukseni aihetta kommentillaan. Hän käsittää kielimuodot perinteisellä tavalla, eli siten, että kirjoitetussa kielessä tulisi käyttää kirjakieltä, lukuunottamatta epävirallista kommunikointia, kuten tekstiviestejä. Esimerkissä 6 jaottelu

jatkaa samaa linjaa: puhekieltä puhutaan ja kirjakieltä kirjoitetaan. Tämäkin vastaaja tekee eron epäviralliseen kirjoitteluun, johon jän lukee mukaan tekstiviestien lisäksi sosiaalisen median. Esimerkin 7 vastaaja ottaa heti kielimuotojen kuvauksessaan kantaa tutkimukseni pääaiheeseen eli siihen, että puhekieltä pitäisi välttää erilaisissa julkaisuissa.

Osa puhujista analysoi vastauksissaan syitä siihen, miksi puhekieltä käytetään nykyisin enemmän myös kirjoitetussa muodossa (esimerkki 8).

- (8) -- *Mielestäni tekstarit ovat vaikuttaneet aika paljon (ainakin oman suvun kohdalla) siihen kuinka puhekielestä on tullut kirjakieltä.* --

Kokonaisuudessaan vastaajat ovat sitä mieltä, että puhekieli ja kirjakieli eroavat toisistaan. Heidän mielestään kummallakin kielimuodolla on oma käyttötarkoituksena, -paikkansa ja -aikansa. Pääsääntöisesti puhekieli koetaan vapaammaksi ja rennommaksi, kun taas kirjakieli koetaan viralliseksi ja rajoittavaksi.

5.2 PUHEKIELEN JA KIRJAKIELEN KÄYTTÖPAIKAT JA -TARCOITUKSET

Käyn seuraavassa läpi vastaajien kommentteja puhekielellä kirjoittavaan toimittajaan liittyen. Kommenteissaan vastaajat arvioivat puhekielellä kirjoittavan toimittajan kompetenssia ja jopa ikää. Heiltä myös kysyttiin, herättääkö puhekielellä kirjoitettu teksti sanomalehdessä heissä joitakin tiettyjä tunteita. Olen jaotellut vastaajat erillisiin ryhmiin heidän suhtautumisensa perusteella.

Käsittelen ensimmäisenä vastaajia, jotka suhtautuvat negatiivisesti puhekielen käyttöön sanomalehtitekstissä. Esimerkeistä 9–14 käy ilmi, että monet pitävät puhekielisesti kirjoittavaa huolimattomana, ammattitaidottomana tai epäpätevänä.

- (9) *Ajattelen heti, että kirjoittaja on ollut huolimaton jättäessään puhekieltä tekstiin. (N)*
- (10) *Turhautuneisuutta, myötähäpeää, epäilyksiä kirjoittajan kielellisestä pätevyydestä –. (N)*

- (11) *Jos se olisi niin sanutussa asialehdessä kuten Aamulehti tai Helsingin sanomat, se ei loisi hyvää ja asiantuntevaa kuvaa kirjoittajasta. (N)*
- (12) *Mieleeni tulee, että toimittaja ei osaa hommaansa ja kertoo myös lehden tasosta. (K)*
- (13) *– Tulee mieleen osaamattomuus ja artikkeli ei ole enää niin vakuuttava. (K)*
- (14) *"Tyhmä". Tällä tarkoitan nyt kuvaa yksinkertaisesta, ei kovin koulutetusta ja kielellisesti epäpätevästä henkilöstä – .(N)*

Esimerkeissä 9–14 kiinnostavaa on mielestäni kirjoittajan osaamisen arviointi, vaikka sitä ei itse asiassa ole suoraan kysytty. Kirjoittajasta kysytään toki myöhemmin kyselyssä, mutta on mielestäni kiinnostavaa, että lehden tason arvioinnin sijaan vastaajat arvioivat nimenomaan kirjoittajan henkilökohtaista pätevyyttä tehtävänsä.

Yksi vastaajista erittelee selvästi, että vanhempi ja ammattitaitoisempi toimittaja osaa käyttää puhekieltä paremmin kuin nuori toimittaja (ks. esimerkki 15).

- (15) *Nuori toimittaja on ammattitaidoton. Vanhempi pitkän uran tehnyt toimittaja ottaa erivapauden ja käyttää puhekieltä (yleensä tämän huomaa). (N)*

Vastaajan mukaan vanhemman (ammattitaitoisemman) toimittajan on suotavampaa käyttää puhekieltä kuin nuoren (ammattitaidottomamman) toimittajan, koska vanhempi toimittaja "ottaa erivapauden". Mielenkiintoiseksi esimerkin 15 vastauksen tekee se, että ainakin itse oletin saman tien kyseessä olevan keski-ikäinen vastaaja. Vastaaja on kuitenkin nuorten aikuisten joukosta.

Osa vastaajista suhtautuu puhekieleen sanomalehtitekstissä ehdoitta positiivisesti (ks. esimerkit 16–18).

- (16) *Positiivisia, pääosin. Kyllä puhekielellä pystyy ja voi kirjoittaa mielenkiintoisesti ja tahdikkaasti. (K)*
- (17) *Tulee hyvä mieli. (K)*
- (18) *Mainiota. (K)*

Esimerkkien 16–18 keski-ikäiset suhtautuvat ehdotta puhekielen käyttöön, kun taas kahdella nuorella aikuisella, jotka suhtautuvat positiivisesti, on pieni lisäehto hyväksyntäänsä (ks. esimerkit 19 ja 20).

(19) *Ajattelen, että asiassa otetaan nykyään rennommin. Yksi sana siellä täällä ei haittaa, kunhan kieli on muuten huoliteltua. (N)*

(20) *Jos se sopii kontekstiin niin mielestäni se on vain piristävää. (N)*

Mielenkiintoista on, että kauttaaltaan suurempi osuus keski-ikäisistä vastaajista nuoriin verrattuna tuntuu suhtautuvan positiivisesti puhekielisyteen. Ottaen huomioon jo johdannossa pohtimani erilaisen koulukasvatuksen, voisi olettaa, että keski-ikänsä saavuttaneilla koulukirjoittaminen on ollut jopa muodollisempaa kuin nuorilla aikuisilla. Toisaalta taas nuorista aikuisista ainakin osa saattaa olla vielä opiskelijoita tai vastavalmistuneita, jolloin oikeinkirjoituksessa opetetut asiat ovat heillä vielä tuoreemmassa muistissa.

Vastaajat kokevat, että puhekielen käyttö on sallittua erityisesti silloin, kun kyseessä on suora lainaus tai sitaatti (ks. esimerkit 20–22).

(21) *Jos se on vaikka sitaatissa tai esimerkkinä puhekielestä (esim. kolumnissa), ei herätä negatiivisia tunteita –. (N)*

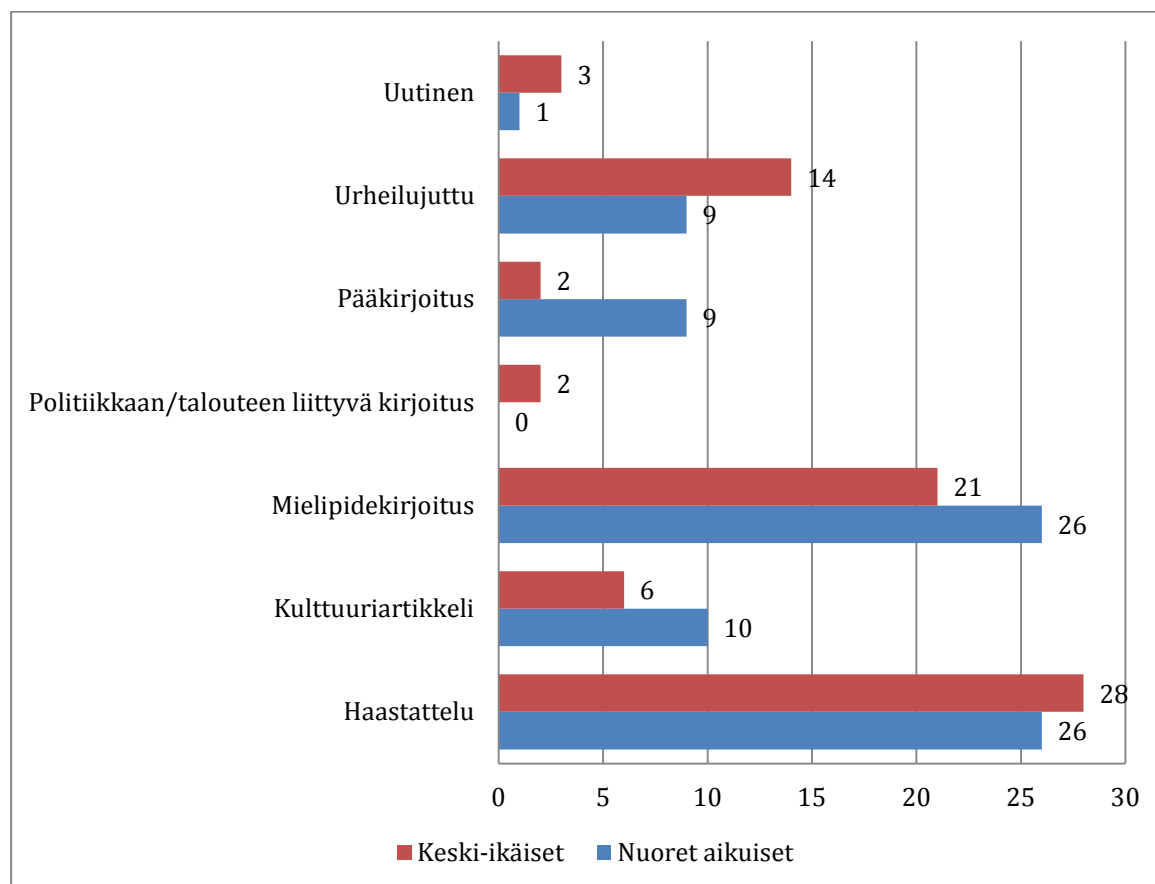
(22) *Jos se on perusteltu (esim. siteerataan jonkun sanomisia), niin puhekielisyys ei häiritse –. (N)*

(23) *– suora lainaus, se ei haittaa. (K)*

(24) *Riippuu asiayhteydestä; sitaatti ok. (K)*

Käsittelen seuraavaksi hieman tarkemmin erilaisia juttutyyppisiä, joissa vastaajien mielestä on tai ei ole suotavaa käyttää puhekieltä sanomalehtitekstissä.

Kuva 4. Millaisissa juttutyypeissä voi vastaajien mukaan käyttää puhekieltä.

Kuten kuvasta 4 voi päätellä, molemmat vastaajaryhmät hyväksyvät puhekielen käytön parhaimmin haastatteluissa ja mielipidekirjoituksissa sekä seuraavaksi eniten urheilujutuissa. Puhekielen käytön hyväksynnän haastatteluissa yhdistäisin edellisen luvun päätelmään siitä, että puhekieltä saa käyttää esimerkiksi sitaateissa. Luultavasti suuri osa vastaajista yhdistää sitaattien käytön haastatteluihin, missä ne varmasti ovatkin hyvin yleisiä. Luonnollista on myös, että mielipidekirjoituksissa käytetään puhekieltä, sillä ne eivät ole varsinaista toimituksellista aineistoa, vaan lukijoiden tuottamia.

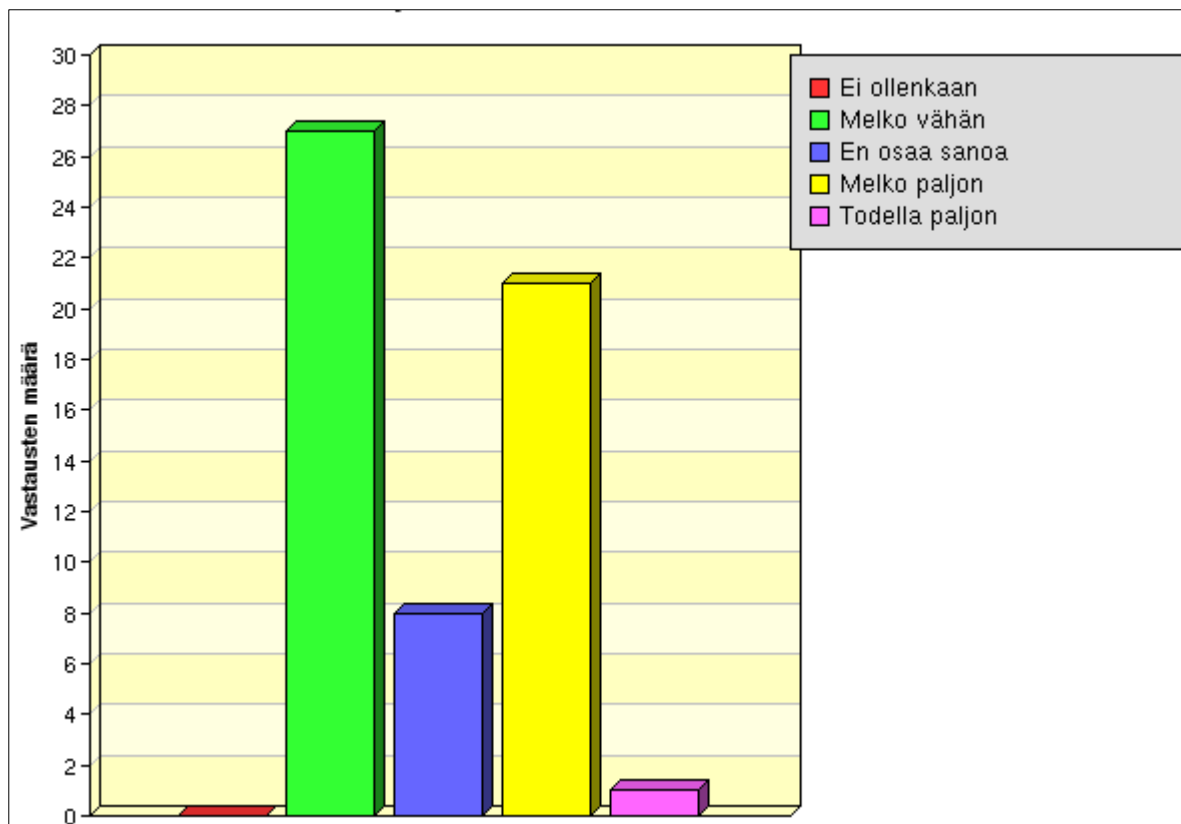
Edellämainittujen vaihtoehtojen lisäksi, vastaajat mainitsevat avoimessa kentässä puhekielen käytön kolumnissa, blogi kirjoituksessa, pakinassa tai viihdejutussa. Suurin osa molempien ikäryhmien vastaajista on sitä mieltä, että esimerkiksi mielipidekirjoituksessa tai haastattelussa saa käyttää puhekieltä. Eräs vastaaja mainitsee vielä erikseen, että kolumnia tai mielipidekirjoitusta kirjoittaessa on jopa suotavaa, että käytetään puhekieltä (esimerkki 25).

(25) *Riippuu asiayhteydestä. Virallisemmat asiat pitäisi aina olla kirjakieltä, kun taas joku kolumni tai mielipidekirjoitus menettää uskottavuutensa, jos se on kirjoitettu täysin oikein. (N)*

5.3 PUHEKIELEN KÄYTTÖ – KUINKA PALJON ON SOPIVASTI?

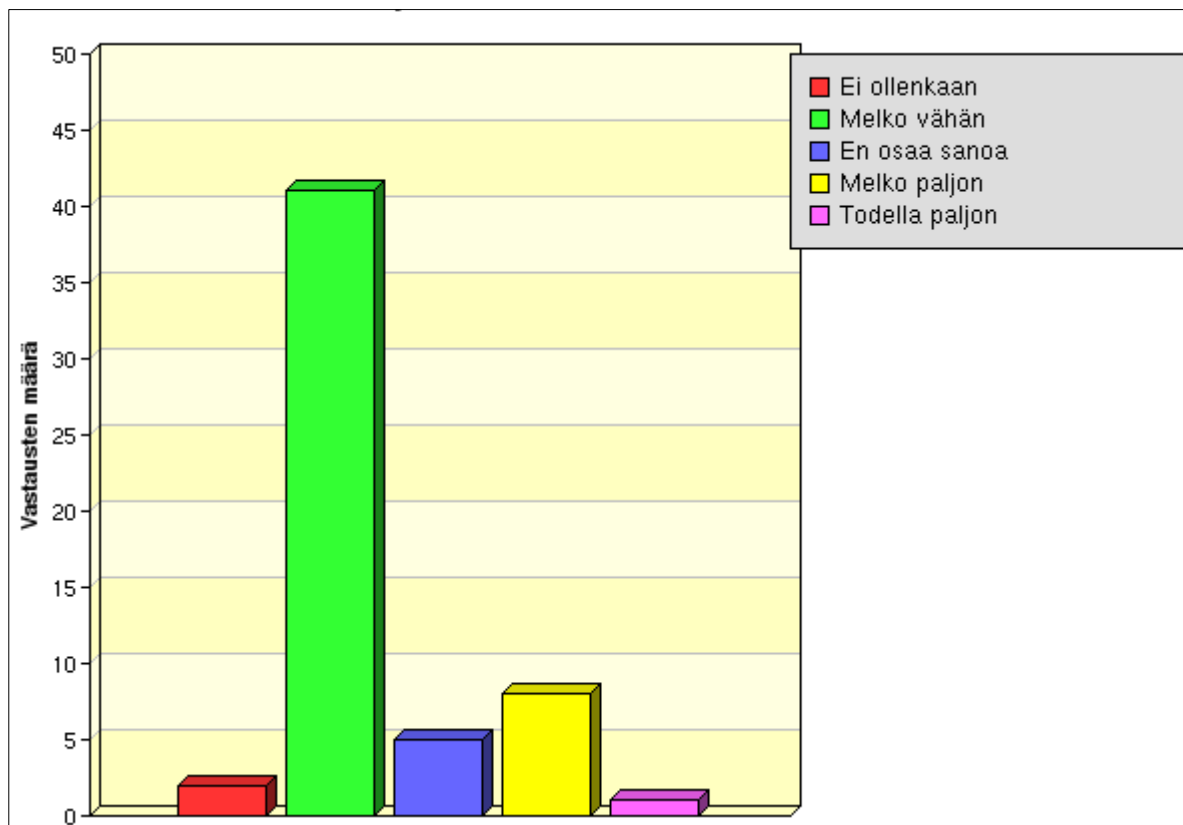
Pyysin vastaajia arvioimaan myös sitä, kuinka paljon sanomalehtikiellessä nykyisellään käytetään puhekieltä, ja kuinka paljon sitä heidän mielestään saisi käyttää. Vastaajat ovat jakautuneet mielipiteissään kahtia. Suurin osa vastaajista sanoo, että sanomalehtikieltä käytetään nykyisin melko vähän. Toisaalta lähes yhtä suuri osa vastaajista on sitä mieltä, että sitä käytetään melko paljon. Kolmanneksi suurin ryhmä ovat vastaajat, jotka eivät osaa arvioida, kuinka paljon sanomalehdissä on puhekieltä. Kuvasta 5 on mahdollista tarkastella vastausten jakautumista.

Kuva 5. Kuinka paljon sanomalehtitekstissä käytetään mielestäsi puhekieltä?

Siinä, kuinka paljon puhekieltä saisi käyttää sanomalehtitekstissä jatkossa, vastaajat eivät ole ihan yhtä hajaantuneita kuin edellisessä kohdassa. Enemmistö on sitä mieltä, että puhekieltä saa käyttää melko vähän. Kuitenkin joukko vastaajia on myös sitä mieltä, että puhekieltä tulisi käyttää sanomalehtitekstissä melko paljon. Kuvasta 6 on nähtävissä vastausten jakaantuminen.

Kuva 6. Kuinka paljon sanomalehtitekstissä saisi mielestäsi käyttää puhekieltä?

6 LOPUKSI

Selvitin tutkimuksessani sitä, miten kaksi eri ikäryhmää kokevat puhekielen käytön kirjoitetussa muodossa sanomalehtitekstissä. Tutkimukseni oli kyselytutkimus, joka sisälsi niin monivalintatehtäviä kuin avoimia kysymyksiäkin. Olen käsitellyt vastaajaryhmien välillä esiin tulevia eroavaisuuksia pitkin tutkimusta, sitä mukaa, kun niitä on ilmennyt. Pohdin aluksi eri vastaajaryhmien käsittelemistä kokonaan erillään, mutta mielestäni se ei olisi ollut järkevää siinä mielessä, että vastaajien määrä on niin pieni. Kahteen erilliseen käsittelyyn olisi tullut turhaan paljon päällekkäistä asiaa.

6.1 YHTEENVETO TUTKIMUSTULOKSISTA

Tutkimukseni vastaajat vaikuttaisivat olevan hyvin perillä siitä, mitä ovat puhekieli ja kirjakieli, ja millaisissa tilanteissa ja yhteyksissä niitä tulisi perinteisten ohjeiden mukaan käyttää. Vastaajat kuitenkin suhtautuvat suhteellisen myönteisesti siihen, että on tiettyjä tilanteita ja yhteyksiä, jolloin näistä totutuista säännöistä voidaan poiketa.

Pääsääntöisesti puhekieltä ei tulisi vastaajien mielestä käyttää sanomalehtitekstissä. Kuitenkin sitä voi heidän mielestään käyttää tietyissä juttutyypeissä, kuten mielipidekirjoituksissa ja haastatteluissa. Vastaajieni mukaan mielipidekirjoitukset ja haastattelut ovat jopa uskottavampia silloin, kun niissä on käytetty puhekieltä. Erityisen sallittua ja suotavaa puhekielen käyttö on heidän mielestään suorissa lainauksissa.

Siltikin esimerkkilauseita tarkasteltaessa vastaajista juuri kukaan ei hyväksy puhekielistä muotoa edes suoriin sitaattilauseisiin. Ainoa kohta, jossa vastaajat selvästi jakoutuivat kahteen leiriin, oli *alkaa tekemään* -rakenne. Voidaan toki olla montaa mieltä siitä, onko tämä ollut tietoinen valinta, vai johtuuko hyväksyntä siitä, että vastaajat eivät tiedä kumpi vaihtoehto on oikeinkirjoituksen mukainen. Kuitenkaan pääpiirteittäin vastaajat eivät ainakaan esimerkkilauseiden kohdalla ole niin suvaitsevaisia kuin antavat avoimissa vastauksissaan ymmärtää. Vielä paremman käsityksen vastaajien mielipiteestä olisi saanut pidempien tekstikatkelmien avulla, pohdin tätä mahdollisuutta tarkemmin seuraavassa luvussa.

Mitä tulee puhekieliseen sanastoon, uudet erikoislainat ovat edelleen vastaajilleni vieraita, eikä niitä kovin helposti hyväksytä sanomalehtikieleen. Ainoa suosittumaksi noussut erikoislainasana on *fontti*. Tähän uskoisin olevan suuren vaikutuksen tekstinkäsittelyohjelmaa myyvällä ohjelmistotalolla, joka on tehnyt aikoinaan ratkaisun suomentaa englannin kielen *font*-sana kirjasimen sijaan sanalla *fontti*. Olisi mielenkiintoista nähdä kuinka pitkän aikaa sanoilla kestää tulla hyväksytyksi sanomalehtitekstiin. Tai se, hyväksytäänkö kaikkia sanoja sinne koskaan. Pohdin tätä lisää seuraavassa luvussa.

Päällimmäinen tunne, joka itselleni jäi tästä aineistosta, oli että vastaajani olivat hieman eri mieltä keskenään. Toiset tuntuivat olevan hyvinkin konservatiivisia sen suhteen, mitä sanomalehteen saa laittaa, ja mitä ei. Toiset taas iloitsivat siitä, että kielenkäyttö on nykyisin vapaampaa. Heidän mielestään kirjoitettu puhekieli lisää ilmaisun mahdollisuuksia. Toisten mielestä sanomalehtikielessä on jo nykyisellään melko paljon puhekielisyyttä, toisten mielestä melko vähän. Tietysti lopullisena ongelmana tässä on asian subjektiivisuus. Vähän ja paljon kun eivät koskaan tarkoita eri ihmisille samoja määriä.

6.2 POHDINTAA TUTKIMUKSESTA JA JATKOTUTKIMUKSEN MAHDOLLISUUKSISTA

Aloitin tutkimukseni keväällä 2011 tavoitteenani saada se valmiiksi vielä saman vuoden aikana. Nyt olen tutkimusaikataulustani jo kaksi vuotta jäljessä, mutta aihe on mielestäni edelleen ajankohtainen. Vuodesta 2011 maailma on jatkanut edelleen sähköistymistään, ja esimerkiksi älypuhelinien käyttö on lisääntynyt roimasti. Sosiaalisen median palvelut elävät kukoistuskauttaan ja sitä kautta myös kirjoitettu puhekieli. Suurin osa ihmisistä käyttää sosiaalista mediaa henkilökohtaiseen viestintään ja yhteydenpitoon, jonka myötä kirjoitetut viestit ovat usein tyyliltään ja kirjoitusasultaan vapaampia, puhekielisempiäkin.

Vuoden 2011 jälkeen muun muassa Helsingin Sanomat ja Talouselämä ovat tehneet verkkolehdistään maksullisia. Tällä voi olla joko positiivinen tai negatiivinen vaikutus. Oikeastaan on olemassa kaksi eri skenaariota: joko ihmiset alkavat maksaa ja jatkavat lehtien lukemisesta tai sitten etsitään vaihtoehtoisia tiedonlähteitä sosiaalisesta mediasta, ja

perinteisen verkkomedian suosio laskee. Jatkossa on varmasti mielenkiintoista tutkia sosiaalisen median vaikutusta puhekieleen ja sen käyttöön sanomalehdissä.

Tutkimukseni aikana aineistoni tuntui välillä liian suurelta tämäntyyppiseen tutkimukseen. Toisissa kohdissa taas tuntui, että olisin halunnut vielä enemmän tietoa, esimerkiksi vastaajien ammatti- ja koulutustaustasta, joka vaikuttaa erityisesti valintoihin sanastonkäytössä. Taustatietoihin liittyvät kysymykset ovat aina haasteellisia kyselytutkimuksissa. Mitä vähemmän kysytään taustatietoa sitä helpompi kysyjän on vastata säilyttäen täyden anonymiteetin. Toisaalta taas tarkemman taustatiedon perusteella voi tehdä tarkempia, mielenkiintoisia havaintoja taustan suhteesta kielenkäyttöön.

Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe voisi aiemman pohdintanikin perusteella olla seurantatutkimus, jossa tietyin väliajoin tutkittaisiin ihmisten asenteita ja niiden muutosta. Kuten edellisessä luvussa mainitsinkin aiheesta olisi mahdollista tehdä paljon syvällisempää tutkimusta pelkästään yhteen aiheeseen kerralla keskittyen. Esimerkiksi siihen, kuinka erilaiset lainasanat tai puhekieliset sanat hyväksytään sanomalehtitekstiin.

Yksi mahdollisuus olisi vertailevan tutkimuksen tekeminen korpuksen avulla. Miten ihmiset hyväksyvät tiettyjä ilmauksia tai sanoja, ja kuinka paljon ne todellisuudessa esiintyvät sanomalehtikorpuksessa? Onko asioilla jonkinlainen yhteys? Toisin sanoen helpottaako hyväksymistä se, jos jokin ilmaisu toistuu sanomalehtitekstissä usein? Mielenkiintoista olisi myös tutkia diginatiivia sukupolvea, ja heidän suhtautumistaan kirjoitettuun puhekieleen verrattuna vanhempaan sukupolveen. Diginatiivit kun ovat tottuneet käyttämään kirjoitettua puhekieltä jo lapsesta asti erilaisissa viestimissä.

Koska se, mitä ihmiset sanoivat ja millaisia kielen muotoja he todella valitsivat oli omassa tutkimuksessani hieman ristiriidassa, olisi mielenkiintoista tehdä tarkempi tutkimus, jossa on mukana pidempiä tekstikatkelmia tai jopa kokonaisia kirjoituksia sanomalehdistä. Lukijan tulisi tällöin arvioida vaikkapa tiettyjä tutkijan teksteistä esiin nostamia kohtia tai kielellisten valintojen soveltuvuutta tekstiin tai sen julkaisumediaan kokonaisuutena. Sopiiko vaikkapa tietynlainen teksti ja siinä käytetty kieli tiettyyn sanomalehteen.

Nähdäkseni aihe on niin mielenkiintoinen ja laaja, että jatkotutkimuksen mahdollisuudet aiheen parissa ovat lähes rajattomat. Tämän aiheen parissa niin paljon asioita on vielä selvittämättä, että tutkittavaa riittää vielä pitkäksi aikaa.

LÄHTEET

- HAKULINEN, AULI – KAUPPINEN, ANNELI – LEIWO, MATTI – PAUNONEN, HEIKKI – RÄIKKÄLÄ, ANNELI – SAUKKONEN, PAULI – YLI-VAKKURI, VALMA – ÖSTMAN, JAN-OLA – ALHO, IRJA (toim.) 2002: *Kieli ja sen kieliopit. Opetuksen suuntaviivoja*. Helsinki: Opetusministeriö, Edita.
- HAKULINEN, AULI 2006: Puhutun kielen kielioppi ja koulu. Teoksessa Harmanen, Minna – Siirainen, Mari (toim.), *Kielioppi koulussa. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XLX*, s. 127–136. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- 1989: Puheen ja kirjoituksen pragmatiikkaa. Teoksessa Kauppinen, Anneli – Keravuori, Kyllikki (toim.) *Kielen käyttö ja käyttäjä. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XXXVI*, s. 11–22. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- 1975: Sanajärjestyksen eri tehtävistä. – *Virittäjä 1975*, s. 85–93.
- HARMANEN, MINNA – KAIPAINEN, SUVI – MURTO, MERVI 2009: *Uusi apulainen. Kieliopas*. Helsinki: Laatusana Oy.
- HÄKKINEN, KAISA 1997: Mistä sanat tulevat. Suomalaista etymologiaa. 2.painos. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- IISA, PIEHL, OITTINEN 2003 (2002): *Kielenhuollon käsikirja*. Uudistetun ja päivitetyn laitoksen 2. painos (5. laajennettu ja muutettu painos). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Osakeyhtiö.
- IKOLA, OSMO 2004: Suomen kirjakieli. Teoksessa Aalto, Seija – Hakulinen, Auli – Laalo, Klaus – Leino, Pentti – Lieko, Anneli (toim.) *Kielestä kiinni, Tietolipas 113*, s.165– 185. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- ITKONEN, ESA – PAJUNEN, ANNELI 2010: *Empiirisen kielitieteen metodologia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KALLIOKOSKI, JYRKI (toim.) 1996: *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KANKAANPÄÄ, SALLI 2006: *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli*. Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KETOLAINEN, RIIKKA 2000: *Paikallislehtien puhekielisyysdet*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.

- KETTUNEN LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- KILPONEN, ANNA 2002: *Haastattelujen semiotiikkaa. Puhekielisyyspiirteiden tarkastelua City-lehdessä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- KMT = *Kansallinen mediatutkimus KMT®*, Syksy 2010/Kevät 2011. Tilaaja: Levikintarkastus Oy, toteuttaja: TNS Gallup Oy. Saatavilla osoitteessa: <http://www.levikintarkastus.fi/mediatutkimus/KMT%20Lukija%20-tiedote%20syyskuu%202011.pdf> [Viitattu 26.11.2011.]
- KOIVUSALO, ESKO 1979: Mitä on yleiskieli ja miten se muuttuu? Teoksessa Kahila, Seppo (toim.) *Elävää suomea. Yleisradion kieliopas*. Jyväskylä.
- KOTILAINEN, LAURI 1994: *Hyvä lehtijuttu – kirjoittajan opas*. 6. uudistettu painos. Siilinjärvi: Viestintä Kotilainen.
- Kotus = *Kotimaisten kielten keskus. Kielenhuolto. Suomen kielen huolto. Ohjeita ja suosituksia*. Saatavilla osoitteessa: <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2928>. Päivitetty 16.3.2010. [Viitattu 1.2.2013.]
- KS = Kielitoimiston sanakirja. Kielitoimiston sanakirja, verkkoversio 2.0. Saatavilla osoitteessa: <http://mot.kielikone.fi/mot/uta/netmot.exe> (vaatii käyttöoikeuden) [Viitattu 11.4.2011.]
- KUIRI, KAIJA 1989: Puheen lauseita kirjoituksessa. Teoksessa Kauppinen, Anneli – Keravuori, Kyllikki (toim.) *Kielen käyttö ja käyttäjä. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XXXVI*, s. 187–195. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- LABOV, WILLIAM 1978: *Sociolinguistic patterns*. Oxford: Basil Blackwell.
- 1966: *The social stratification of English in New York City*. Washington D.C.: Center for Applied Linguistics.
- LAPPALAINEN HANNA 2004: *Variaatio ja sen funktiot: Erään sosiaalisen verkoston jäsenten kielellisen variaation ja vuorovaikutuksen tarkastelua*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 964. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2004b: *Voiko arkipuheen tutkimus olla hyödyllistä? Väitöksenalkajaisesityelmä* Helsingin yliopistossa 6. helmikuuta 2004.

- LAPPALAINEN, HANNA – VAATTOVAARA, JOHANNA 2005: Vielä murteen ja identiteetin suhteesta. – *Virittäjä* 1/2005, s. 98–110.
- LEANDER, ANNA-RIITTA 2008: *Maallikon käsityksiä puhekielestä eri ikäpolvilla – kansanlingvistinen näkökulma*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- LEINO, PIRKKO 2002 (1989): *Suomen kielioppi*. Kuudes painos. Keuruu: Otava.
- MAAMIES, SARI 1996: Joko aletaan tekemään? *Kotimaisten kielten keskus. Kielipalstat. Kieli-ikkuna*. Saatavilla osoitteessa: <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=281>. Päivitetty 4.7.2008. [Viitattu 23.3.2013.]
- MANTILA, HARRI 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 3/2004, s. 322–346.
- 1997: Johdanto. Teoksessa Makkonen, Seija – Mantila, Harri (toim.), *Pohjoissuomalaisen puhekielen sosiolingvistinen variaatio*, s. 1–23. Oulun yliopisto: Suomen ja saamen kielen logopedian laitoksen julkaisuja 8.
- 1992: *Ei tääläkän senthän johkaishen sanhan hootakhan panna. Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MIELIKÄINEN, AILA 1991: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen julkaisuja 36.
- MUSTANOJA, LIISA 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen*. Reaaliaikatu tutkimus Tampereen puhekielestä. Tampereen yliopisto, Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö.
- NIEDZIELSKI, NANCY – PRESTON DENNIS R. 2003: *Folk linguistics*. New York: Mouton de Gruyter.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2003: Puhutun kielen variaatio televisiokeskustelussa. – *Virittäjä* 2/2003, s. 370–385.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2011: *Savon murre savolaiskorvin. Kansa murteen havainnoijana*. Joensuun yliopisto.
- PALANDER, MARJATTA 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsityksiin. – *Virittäjä* 1/2007, s. 24–55.

- 2005: *Lapsuudesta keski-ikään. Seuruututkimus itäsavolaisen yksilömurteen kehityksestä*. Suomi 191. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2001: Kansan käsityksistä lingvistiikkaa. – *Virittäjä 1/2001*, s. 147–151.
- 2000: *Puhekielen tutkimuksen uudet haasteet*. Virkaanastujaisesitys Joensuun yliopistossa 12. toukokuuta 2000.
- 1982: Havaintoja nuoren polven murteenkäytöstä ja -tuntemuksista. – *Virittäjä 1982* s. 164–176.
- PAUNONEN, HEIKKI 2009: Suomalaisen sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. – *Virittäjä 4/2009*. s. 557–570.
- 2006: Vähemmistökielestä varioivaksi valtakieleksi. Teoksessa Juusela, Kaisu – Nisula, Katariina (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä*, s. 13–99. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. Helsinki.
- 2005: Helsingiläisiä puhujaprofiileja. – *Virittäjä 109*, s. 162–200.
- 1982: Muuttuvat puhe-suomen muodot. *Kouluikäisten kieli. Tietolipas 88*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. s. 130–152.
- PRESTON, DENNIS R. 1989: *Perceptual dialectology*. Dordrecht: Foris Publications.
- SMS = *Suomen murteiden sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 30. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Saatavilla osoitteessa: <http://kaino.kotus.fi/sms>. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu. [Viitattu 29.1.2013.]
- TIITTULA, LIISA 1992: *Puhuva kieli. Suullisen viestinnän erityispiirteitä*. Loimaa: Oy Finnlectura Ab.
- UTA = Kieli-, käänös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, Suomen kieli, Tutkimus: Miten Suomi puhuu. – *Tampereen yliopiston verkkosivusto*. Saatavilla osoitteessa: <http://www.uta.fi/ltl/suomi/tutkimus/Misu.html>. [Viitattu 29.1.2013.]
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- 2009b: Kielenmuutoksen kansanvalta. Väitöksenalkajaisesitys Helsingin yliopistossa 24. huhtikuuta 2009. – *Virittäjä 2/2009*. s. 1–6.
- VANHATALO, ULLA 2003: Kyselytestit vs. korpuslingvistiikka lähisynonymien semanttisten sisältöjen arvioinnissa – Mitä vielä keskeisestä ja tärkeästä? – *Virittäjä 3/2003*, s. 351–369.

VILPPULA, MATTI 1989: Havainnot hän- ja Äe-pronominien käytöstä suomen murteissa. –
Virittäjä 1989 s. 389–400

VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA –
KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004:
Iso suomen kielioppi. Verkko-versio. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura. Saatavilla osoitteessa: <http://scripta.kotus.fi/visk> [Viitattu 28.4.2011.]

LIITTEET

Liite 1. Pilottitutkimuksen kyselylomake.

Taustatiedot

Sukupuoli:

Ikä:

Vastaa kysymyksiin se vaihtoehto, joka omasta mielestäsi tuntuu mielekkäimmältä. Kysymyksiin ei ole oikeita tai vääriä vastauksia!

1. Kumpi lehtiotsikko on mielestäsi parempi?

- a. Valkeakosken bussiasemalla käydään laitonta pilleri- ja kaljakauppaa.
- b. Valkeakosken linja-autoasemalla käydään laitonta tabletti- ja olutkauppaa.

- a. Miljoonien muuntohuumeoikeudenkäynnissä vaaditaan vuoden tuomiota.
- b. Miljoonien muuntohuumejutussa vaaditaan vuoden tuomiota.

- a. Nettikampanjan menestys riippuu vain kolmesta asiasta.
- b. Internet-kampanjan menestys riippuu vain kolmesta asiasta.

2. Kumpi kuulostaisi mielestäsi paremmalta sanomalehdessä?

- a. Minna lähtee jouluksi Thaimaaseen.
- b. Minna lähtee jouluksi Thaimaahan.

- a. Bosnia ja Hertsegovinassa voi edelleen nähdä sodan jäljet.
- b. Bosniassa ja Hertsegovinassa voi edelleen nähdä sodan jäljet.

- a. Suomen valtion tulisi resursoida enemmän vanhusten hyvinvointiin.
- b. Suomen valtion tulisi resursoida enemmän vanhusten hyvinvointiin.

3. Kumpi sana kuulostaa mielestäsi paremmalta sanomalehdessä?

- a. Shampoo
- b. Sampoo

- a. Globaali
- b. Maailmanlaajuinen

- a. Handsfree-toiminto
- b. Kädet vapaana -toiminto

4. Mikä lehtikirjoituskatkelma on mielestäsi luontevin?

a. ”Jouluaamuna me mennään mummolaan ja leivotaan yhdessä mummon kanssa pipareita”
Tiina kertoo hymyssä suin.

b. ”Jouluaamuna me menemme mummolaan ja leivomme yhdessä mummon kanssa pipareita”
Tiina kertoo hymyssä suin.

a. Lehtinen kertoi, että oli saapunut paikalle heti, kun oli kuullut hälytyksen.

b. Lehtinen kertoi, että oli saapunut paikalle heti hälytyksen kuultuaan.

c. Lehtinen kertoi saapuneensa paikalle heti hälytyksen kuultuaan.

d. Lehtinen kertoi saapuneensa paikalle heti, kun oli kuullut hälytyksen.

a. Arto kävi useita kertoja Johannan luona Helsingissä ennen kuin media sai vihiä asiasta.

b. Arto kävi useita kertoja Johannalla Helsingissä ennen kuin media sai vihiä asiasta.

5. Kuinka paljon sanomalehdissä käytetään mielestäsi puhekieltä?

1 Todella vähän tai ei ollenkaan.

2 Melko vähän.

3 Sopivasti.

4 Melko paljon.

5 Todella paljon, jopa liikaa.

6. Kertoisitko esimerkin puhekielisestä sanasta/lauseesta, johon olet törmännyt sanomalehteä lukiessasi?

7. Kuinka paljon sanomalehdissä mielestäsi saa käyttää puhekieltä?

1 Todella vähän tai ei ollenkaan.

2 Vähän.

3 Silloin tällöin.

4 Paljon.

5 Todella paljon.

8. Millaisessa kirjoituksessa voi mielestäsi käyttää puhekieltä? Millaisessa ei?

9. Mitä haluaisit sanoa toimittajalle, joka käyttää puhekieltä kirjoituksissaan? Voit kertoa ensimmäisen asian, joka tulee mieleesi.

10. Kertoisitko lyhyesti, mitä eroa on mielestäsi puhekielellä ja kirjakiielellä?

Liite 2a. Pääkyselylomake, verkkoversio.

Pääkyselylomakkeen verkkoversiossa jaottelin kysymykset avautumaan erillisille sivuille, jotta kysely ei näyttäisi heti alkuun lannistavan pitkältä. Tässä liitteessä esittelen kuvakaappauksina muutamia näistä sivuista. Kaikki verkkolomakkeen kysymykset on listattu liitteessä 2b.

Kuva 7. Verkkokyselyn taustatietosivu.

Kyselylomake

Taustatiedot

Käsitellen pro gradu tutkimuksessani ihmisten mielipiteitä **sanomalehtikieleen** liittyen. Voit vastata kyselyyn, jos olet **18–30-vuotias** tai **45–60-vuotias**. Vastaukset käsitellään anonymisti, joten vastaaja ei ole mahdollista tunnistaa vastausten perusteella. Taustatietoja kysytään vastausten tilastollista ryhmittelyä varten.

Nimi:

Sukupuoli:

Pakkakunta/-kunnat, jossa olet asunut suurimman osan elämästäsi:

Puhutko mielestäsi jotakin murreta? Mitä murreta?

Mitä sanomalehtiä luet? Merkitse seuraavista kaikki lukemasi lehdet sekä se, luetko niitä perinteisinä lehtinä vai verkkoversioina.

	Perinteinen lehti	Verkkoversio	Molemmat
Aamulehti	☐	☐	☐
Helsingin Sanomat	☐	☐	☐
Ilta-lehti	☐	☐	☐
Ilta-Sanomat	☐	☐	☐
Kaleva	☐	☐	☐
Kauppalehti	☐	☐	☐
Keskisuomalainen	☐	☐	☐
Maaseudun Tulevaisuus	☐	☐	☐
Savon Sanomat	☐	☐	☐

Muu lehti, mikä?

Kuinka usein luet mainitsemasi sanomalehtiä?

Sivu 1 / 8
Järjestelmänä Eduux E-lomake 3.1, www.e-lomake.fi

Kuva 8. Verkkokyselyn kysymyssivu.

Kyselylomake

Vastaa kysymyksiin se vaihtoehto, joka omasta mielestäsi kuulostaa parhaimmalta. Tarkoitus ei ole etsiä oikeaa vastausta, sillä kysymyksiin ei ole oikeita tai vääriä vastauksia! Valitse vaihtoehto, joka tuntuu heti parhaimmalta.

2. Kumpi sana kuulostaisi mielestäsi paremmalta sanomalehdessä? Valitse kustakin sanaparista mielestäsi parempi vaihtoehto.

surumielisyyys
 melankolia

netti
 internet

projekti
 hanke

linja-auto
 bussi

myötätunto
 sympatia

macho
 miehekäs

globaali
 maailmanlaajuinen

matkapuhelin
 kännykkä

vähän
 hieman

visio
 näkemys

konteksti
 asiayhteyks

Liite 2b. Verkkokyselylomakkeen kysymysluettelo.

Taustatiedot

Ikä:

Sukupuoli:

nainen

mies

1. Paikkakunta/-kunnat, jossa olet asunut suurimman osan elämästäsi:
2. Puhutko mielestäsi jotakin murretta? Mitä murretta?
3. Mitä sanomalehtiä luet? Merkitse seuraavista kaikki lukemasi lehdet sekä se, luetko niitä perinteisinä lehtinä vai verkkoversioina. (Vastausvaihtoehdot jokaisessa kohdassa perinteinen lehti, verkkoversio tai molemmat.)

Aamulehti

Helsingin Sanomat

Iltalehti

Ilta-Sanomat

Kaleva

Kauppalehti

Keskisuomalainen

Maaseudun Tulevaisuus

Savon Sanomat

Turun Sanomat

Jokin muu, mikä?

4. Kuinka usein luet mainitsemiasi sanomalehtiä?

Päivittäin

Muutamia kertoja viikossa

Muutamia kertoja kuukaudessa

Muutamia kertoja vuodessa

Harvemmin kuin muutamia kertoja vuodessa

Vastaa kysymyksiin se vaihtoehto, joka omasta mielestäsi kuulostaa parhaimmalta. Tarkoitus ei ole etsiä oikeaa vastausta, sillä kysymyksiin ei ole oikeita tai väärä vastauksia!

Kysymykset

5. Kertoisitko lyhyesti, mitä eroa on mielestäsi puhekielellä ja kirjakielellä?

6. Kumpi sana kuulostaisi mielestäsi sanomalehdessä paremmalta? Valitse kustakin sanaparista mielestäsi parempi vaihtoehto.

surumielisyys
melankolia

netti
internet

projekti
hanke

linja-auto
bussi

myötätunto
sympatia

macho
miehekäs

globaali
maailmanlaajuinen

kännykkä
matkapuhelin

vähän
hieman

visio
näkemys

konteksti
asiayhteys

pilleri
tabletti

toiminta-ajatus
missio

fontti
kirjasin

tituleerata
kutsua

sähköposti
meili

feminiininen
naisellinen

laatu
kvaliteetti

funktio
tehtävä

habitus
yleisvaikutelma

viittaus
referenssi

kalja
olut

iso
suuri

7. Minkä seuraavista valitsisit mieluiten sanomalehteen? Valitse kustakin kohdasta paras vaihtoehtoista a–d.
- a) – Ensi viikolla me neuvotellaan EU-tuista, kertoo pääministeri Katainen.
b) – Ensi viikolla neuvotellaan EU-tuista, kertoo pääministeri Katainen.
c) – Ensi viikolla neuvottelemme EU-tuista, kertoo pääministeri Katainen.
- a) – Meidän luoksemme saa tulla koska vain, toivottaa Joulumuori.
b) – Meille saa tulla koska vain, toivottaa Joulumuori.
c) – Luoksemme saa tulla koska vain, toivottaa Joulumuori.
d) – Meidän luokse saa tulla koska vain, toivottaa Joulumuori.
- a) Kurkun pilkkomisen jälkeen otetaan käsittelyyn tomaatit.
b) Kurkun pilkkomisen jälkeen me otetaan käsittelyyn tomaatit.
c) Kurkun pilkkomisen jälkeen otamme käsittelyyn tomaatit.
- a) Ääniä aletaan laskemaan klo 20, ja tulokset tulevat klo 21.
b) Ääniä aletaan laskea klo 20, ja tulokset tulevat klo 21.
- a) – Emme voi olla tyytyväisiä ennen kuin alamme voittaa, Ilveksen kapteeni Martti Järventie kertoo.
b) – Emme voi olla tyytyväisiä ennen kuin alamme voittamaan, Ilveksen kapteeni Martti Järventie kertoo.
- a) Ensi vuodelle on odotettavissa huomattavia leikkauksia perustoimeentuloon.
b) Ensi vuodeksi on odotettavissa huomattavia leikkauksia perustoimeentuloon.
- a) Sisarukset eivät aina tule toimeen, he tappelevat usein.
b) Sisarukset eivät aina tule toimeen, ne tappelevat usein.
- a) – Aion käydä Kataisella keskustelemassa tästä, Stubb lupaa.
b) – Aion käydä Kataisen luona keskustelemassa tästä, Stubb lupaa.

- a) – Jotain ne puhuivat veroista, kertoo katsoja.
 - b) – Jotain he puhuivat veroista, kertoo katsoja.
-
- a) – Syön elääkseni enkä elä syödäkseni, tiivistää 10 kiloa laihduttanut mies.
 - b) – Syön, että eläisin, enkä elä, että söisin, tiivistää 10 kiloa laihduttanut mies.
 - c) – Syön elääkseni, enkä elä, että söisin, tiivistää 10 kiloa laihduttanut mies.
 - d) – Syön, että eläisin, enkä elä syödäkseni, tiivistää 10 kiloa laihduttanut mies.
-
- a) Timo on tarkka poika. Se laskee eurot ja sentit viimeisen päälle, eikä kukaan saa ylimääräistä.
 - b) Timo on tarkka poika. Hän laskee eurot ja sentit viimeisen päälle, eikä kukaan saa ylimääräistä.
-
- a) – Hän on säilynyt hyvin, kertoo Arajärvi vaimostaan.
 - b) – Se on säilynyt hyvin, kertoo Arajärvi vaimostaan.
-
- a) – Sanoin sille, että olen oikea mies tähän tehtävään, puheenjohtaja nauraa.
 - b) – Sanoin hänelle, että olen oikea mies tähän tehtävään, puheenjohtaja nauraa.
-
- a) Jalkani ovat hapoilla jo puolimaratonin jäljiltä.
 - b) Minun jalat ovat hapoilla jo puolimaratonin jäljiltä.
 - c) Minun jalkani ovat hapoilla jo puolimaratonin jäljiltä.
-
- a) Arto kävi useita kertoja Johannan luona Helsingissä.
 - b) Arto kävi useita kertoja Johannalla Helsingissä.
-
- a) Joulupukilla käy paljon vieraita joulukuussa.
 - b) Joulupukin luona käy paljon vieraita joulukuussa.
-
- a) – Anna minun kyltti takaisin! huutaa mielenosoittaja poliisille.
 - b) – Anna minun kylttini takaisin! huutaa mielenosoittaja poliisille.

- c) – Anna kylttini takaisin! huutaa mielenosoittaja poliisille.
- a) Vastaaja sanoi tunteneensa itsensä surulliseksi, kun oli tehnyt sellaista.
b) Vastaaja sanoi tunteneensa itsenä surulliseksi tehtyään sellaista.
c) Vastaaja sanoi, että oli tuntenut itsensä surulliseksi, kun oli tehnyt sellaista.
d) Vastaaja sanoi, että oli tuntenut itsensä surulliseksi tehtyään sellaista.
- a) – Koko koulun lukujärjestykset on jo tehty ensi vuodeksi, rehtori kertoo.
b) – Koko koulun lukujärjestykset on jo tehty ensi vuodelle, rehtori kertoo.

8. Kuinka paljon sanomalehdissä käytetään mielestäsi puhekieltä?

Ei ollenkaan

Melko vähän

En osaa sanoa

Melko paljon

Todella paljon

9. Kuinka paljon sanomalehdissä mielestäsi saisi käyttää puhekieltä?

Ei ollenkaan

Melko vähän

En osaa sanoa

Melko paljon

Todella paljon

10. Millaisessa sanomalehtikirjoituksessa voi mielestäsi käyttää puhekieltä? Voit merkitä kaikki haluamasi vaihtoehdot.

Henkilöhaastattelu

Kulttuuriartikkeli

Mielipidekirjoitus

Politiikkaan/talouteen liittyvä kirjoitus

Pääkirjoitus

Urheilujuttu

Uutinen

Muu, mikä?

11. Missä sanomalehdissä käytetään mielestäsi puhekieltä?
12. Kertoisitko esimerkin puhekielisestä sanasta tai lauseesta, johon olet törmännyt kyseisiä sanomalehtiä lukiessasi?
13. Kun huomaat puhekielisen ilmauksen sanomalehtitekstissä, millaisia tunteita se sinussa herättää?
14. Millaisen kuvan saa mielestäsi ihmisestä, joka kirjoittaa puhekielisesti sanomalehteen?